

GRETA

Kovos su prekyba žmonėmis ekspertų grupė

GRETA(2015)12

Ataskaita apie Europos Tarybos Konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis įgyvendinimą Lietuvoje

Pirmasis vertinimo etapas

Patvirtinta 2015 m. kovo 20 d.

Paskelbta 2015 m. birželio 5 d.

Europos Tarybos Konvencijos
dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis sekretoriatas
(GRETA bei Šalių komitetas)
Europos Taryba
F- 67075 Strasbourg Cedex
France

trafficking@coe.int

<http://www.coe.int/trafficking>

Turinys

Preambulė	5
Santrauka	7
I. Įžanga	8
II. Nacionalinė veiksų dėl kovos su prekyba žmonėmis sistema Lietuvoje	9
1. Prekybos žmonėmis esamos situacijos apžvalga Lietuvoje	9
2. Teisinės ir politikos krypčių sistemos apžvalga dėl veiksų prieš prekybą žmonėmis	9
a. Teisinė sistema.....	9
b. Nacionaliniai veiksų planai.....	10
3. Institucinės sistemos dėl veiksų prieš prekybą žmonėmis apžvalga	11
a. Tarpinstitucinė Komisija bei neformalus kovos su prekyba žmonėmis tinklas.....	11
b. Besispecializuojantys prokurorai bei policijos padaliniai.....	11
c. Kovos su prekyba žmonėmis specialistai ir kitos valstybinės institucijos.....	12
d. NVO, kiti pilietinės visuomenės veikėjai ir tarptautinės organizacijos.....	12
III. Europos Tarybos Konvencijos dėl veiksų prieš prekybą žmonėmis įgyvendinimas Lietuvoje	13
1. Pagrindinių Konvencijos sampratų ir apibrėžimų perkėlimas į nacionalinę teisę	13
a. Žmogaus teisėmis pagrįstas požiūris į veiksus prieš prekybą žmonėmis.....	13
b. “Prekybos žmonėmis” ir Prekybos žmonėmis aukos” apibrėžtys Lietuvos teisėje.....	14
i. “Prekybos žmonėmis” apibrėžimas.....	14
ii. “Prekybos žmonėmis aukos” apibrėžimas.....	16
c. Kompleksinis požiūris į veiksus prieš prekybą žmonėmis, visų suinteresuotų pusių ir veiksų koordinavimas bei tarptautinis koordinavimas.....	16
i. Kompleksinis požiūris ir koordinavimas.....	16
ii. Specialistų mokymai.....	18
iii. Duomenų rinkimas ir moksliniai tyrimai.....	19
iv. Tarptautinis bendradarbiavimas.....	21
2. Prevencinių prekybos žmonėmis priemonių įgyvendinimas Lietuvoje	22
a. Visuomenės švietimo ir poreikio mažinimo priemonės.....	22
b. Socialinės, ekonominės ir kitos iniciatyvos rizikos grupėms, galinčioms nukentėti nuo prekybos žmonėmis.....	24
c. Pasienio priemonės, siekiant užkirsti kelią prekyba žmonėmis ir priemonės, skatinančios legalią migraciją.....	24
d. Kokybę, saugumą ir kelionės bei tapatybės dokumentų tikrumą užtikrinančios priemonės...25	25
3. Priemonių, skirtų apsaugoti ir skatinti Prekybos žmonėmis aukų teises, įgyvendinimas Lietuvoje	25
a. Prekybos žmonėmis aukų nustatymas.....	25
b. Pagalba aukoms.....	28
c. Reabilitacijos ir apmąstymo laikotarpis.....	30
d. Leidimai gyventi.....	31
e. Kompensacija ir žalos atlyginimas.....	31
f. Aukų repatriacija ir gražinimas.....	33
4. Materialinės baudžiamosios teisės, tyrimo, persekiojimo ir procesinės teisės priemonių įgyvendinimas Lietuvoje	34
a. Materialinė baudžiamoji teisė.....	34
b. Prekybos žmonėmis aukų nebaudimas.....	35
c. Tyrimas, baudžiamasis persekiojimas ir baudžiamojo proceso įstatymas.....	35
d. Aukų ir liudytojų apsauga.....	37

5. Baigiamosios pastabos.....	39
1 Priedas: GRETA pasiūlymų sąrašas	40
2 Priedas: valstybinių, tarpvyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų, su kuriomis susitiko GRETA, sąrašas.....	44
Vyriausybės komentarai.....	45

Preambulė

Kadangi Europos Tarybos Konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis (toliau - "Konvencija") bei stebėseną, skirtą vertinti jos įgyvendinimą, yra gana naujos priemonės, yra naudinga pirmojoje ataskaitoje apie kiekvieną Šalį pabrėžti šių priemonių požymius.

Konvenciją patvirtino Europos Tarybos Ministrų komitetas 2005 m. gegužės 3 d. po daugelio Europos Tarybos iniciatyvų kovos su prekyba žmonėmis srityje. Konvencija įsigaliojo 2008 m. vasario 1 d. Konvencija yra teisiškai privalomas dokumentas, kuris remiasi jau esamomis teisinėmis priemonėmis. Tuo pat metu Konvencija įtvirtina griežtesnius nei minimalūs sutarti standartai bei siekia stiprinti jų suteikiamą apsaugą.

Pagrindinė Konvencijos pridėtinė vertė yra žmogaus teisių perspektyva bei dėmesys aukų apsaugai. Konvencija aiškiai apibrėžia, kad prekyba žmonėmis yra žmogaus teisių pažeidimas ir nusikaltimas žmogaus orumui ir neliečiamybei; todėl reikia labiau apsaugoti visas jo aukas. Konvencijoje taip pat numatoma išsami taikymo sritis, apimanti visas prekybos žmonėmis formas (nacionalines ar tarptautines, susijusias ar ne su organizuotu nusikalstamumu) ir apimanti visus asmenis, kurie tampa prekybos žmonėmis aukomis (moteris, vyrus ir vaikus). Konvencijoje apibrėžiamos išnaudojimo formos, kurios yra bent jau, seksualinis išnaudojimas, priverstinis darbas ar paslaugos, vergija ar veikla, panaši į vergiją, tarnystę ar organų pašalinimas.

Kadangi prekyba žmonėmis yra visame pasaulyje paplitęs reiškinys, vienas iš Konvencijoje siekiamų aiškių tikslų yra skatinti tarptautinį bendradarbiavimą kovoje su prekyba žmonėmis. Šia prasme, Konvencija neapsiriboja Europos Tarybos valstybėmis narėmis; ne narės ir Europos Sąjunga turi galimybę tapti Konvencijos Šalimis.

Siekiant dirbti veiksmingai ir suvokiant reiškinio prigimtį, kovos su prekyba žmonėmis strategijoje turi būti numatytas koordinuotas ir daugialypis požiūris, apimantis prevenciją, aukų teisių apsaugą bei sankcijas prekeiviams. Konvencijoje numatytos įvairios nuostatos, visose šiose trijose srityse, joje numatoma prievolė Šalims imtis tinkamų priemonių, bendradarbiaujant su pilietine visuomene bei kitomis Šalimis.

Priemonės, kurias numato Konvencija prevencijos srityje apima prekybai žmonėmis pažeidžiamų asmenų sąmoningumo skatinimą; ekonomines ir socialines iniciatyvas siekiant nustatyti pagrindines prekybos žmonėmis priežastis; veiksmus, kuriais siekiama kovoti su paklausa bei įdiegti sienos apsaugos kontrolės priemones užkertant kelią bei nustatant prekybos žmonėmis atvejus.

Konvencijoje taip pat numatomos aukų teisių apsaugos bei skatinimo priemonės. Prekybos žmonėmis aukos turi būti nustatytos bei pripažintos aukomis, siekiant išvengti, kad policija bei valstybės institucijos su jomis nesielgtų kaip su "neteisėtais migrantais" ar nusikaltėliais. Aukoms turi būti suteikta fizinė bei psichologinė apsauga bei parama integruojant jas į visuomenę. Be to, Konvencijoje numatoma, kad Šalys savo vidaus teisėje turi numatyti bent 30 dienų reabilitacijos bei apsaugos nuo prekeivių įtakos ir apmąstymo laikotarpį aukoms, kad jos priimtų sprendimą dėl galimo bendradarbiavimo su valdžios institucijomis. Atnaujintas leidimas gyventi turi būti suteiktas aukoms, jei to reikia dėl asmeninių aplinkybių ir/ arba aukoms reikia būti šalyje siekiant bendradarbiauti baudžiamajame tyrime. Be to, Konvencijoje numatoma aukų teisė į žalos atlyginimą bei numatytos priemonės jų repatriacijai ir grįžimui atsižvelgiant į aukų teises, saugumą bei orumą.

Materialinės bei procesinės baudžiamosios teisės srityje Konvencija numato prievoles Šalims, kuriomis siekiama paskatinti veiksmingą nusikaltėlių persekiojimą bei užtikrinti, kad bausmė būtų proporcinga ir atgrasanti. Ypačingas dėmesys yra kreipiamas į aukų bei liudytojų apsaugą tyrimo metu bei teismo proceso metu. Šalys taip pat turi suteikti galimybę netaikyti sankcijų aukoms dėl jų dalyvavimo neteisėtoje veikloje.

Kitas svarbus Konvencijos pridėtinės vertės aspektas yra stebėsenos sistema, kuria siekiama stebėti Konvencijoje numatytų įsipareigojimų įgyvendinimą. Stebėseną sudaro du ramsčiai: Kovos su prekyba žmonėmis ekspertų grupė (GRETA) bei Šalių komitetas.

GRETA sudaro 15 nepriklausomų ir nešališkų ekspertų, kurie yra renkami dėl savo kompetencijos žmogaus teisių srityje, pagalbos ir apsaugos aukoms bei veiksnių, nukreiptų prieš prekybą žmonėmis, srityje ir dėl savo profesinės patirties, Konvencijoje numatytose srityse. GRETA vertina, kaip Šalys įgyvendina Konvenciją, vadovaudamasi etapais nustatyta procedūra. Kiekvieno etapo pradžioje GRETA nepriklausomai nustato, kokias nuostatas vertins bei tinkamiausias priemones tai padaryti, remdamasi Darbo tvarkos taisyklėmis, skirtomis vertinti Konvencijos įgyvendinimą ir patvirtintomis GRETA 2-ojo posėdžio metu (2009 m. birželio 16-19 d.). GRETA nusprendė, kad pirmojo vertinimo etapo trukmė bus ketveri metai - nuo 2010 metų iki 2013 metų.

Vykdydama stebėsenos darbą GRETA turi teisę pasinaudoti įvairiomis priemonėmis rinkti informaciją. Iš pradžių GRETA siunčia išsamų klausimyną Šalies valdžios institucijoms. Ji taip pat gali papildomai paprašyti pateikti informaciją. Pagal Konvenciją, Šalys privalo bendradarbiauti su GRETA ir pateikti reikiamą informaciją. Kitas svarbus informacijos šaltinis yra pilietinė visuomenė ir ištis GRETA bendrauja su nevyriausybinėmis institucijomis, kurios gali pateikti reikiamą informaciją. Be to, GRETA gali nuspręsti apsilankyti šalyje tam, kad surinktų papildomą informaciją arba įvertintų praktinį priimtų priemonių įgyvendinimą. Šio vizito metu galima tiesiogiai susitikti su atitinkamomis institucijomis (vyriausybinėmis ir nevyriausybinėmis), tai taip pat yra proga GRETA aplankyti patalpas, kuriose yra suteikiama apsauga ir pagalba prekybos žmonėmis aukoms, bei kitas susijusias institucijas. Be to, GRETA gali nuspręsti rengti posėdžius su įvairiomis suinteresuotomis pusėmis kovos su prekyba žmonėmis veiksnių srityje.

GRETA vertinimo ataskaitos yra informacijos, surinktos iš įvairių šaltinių, rezultatas. Jose yra kiekvienos Šalies situacijos analizė dėl veiksnių, kurių buvo imtasi siekiant kovoti su prekyba žmonėmis bei pasiūlymai dėl to, kaip Šalis galėtų sustiprinti Konvencijos įgyvendinimą bei spręsti nustatytas problemas. Vertinime GRETA nėra saistoma tos šalies teismų ir pusiau teisminių institucijų precedento teisės, tačiau gali jomis pasinaudoti kaip ataskaitos tašku. Ataskaitos yra rengiamos bendradarbiaujant bei skirtos padėti Šalims dėti pastangas; jose gali būti pasiūlyti pokyčiai, kuriuos nacionalinės valdžios institucijos jau pradėjo taikyti, bei suteikti teisėtumo nacionalinės politikos kryptims. Dėl savo įvairias sritis apimančio, daugiašalės sudėties bei nepriklausomo požiūrio, GRETA suteikia profesionalią bei nešališką tarptautinę nuomonę šiame procese.

Kalbant apie pasirengimo ataskaitai procedūrą, GRETA išnagrinėja ataskaitos projektą apie kiekvieną šalį plenarinėje sesijoje. Ši ataskaita nusiunčiama atitinkamoms valdžios institucijoms komentarams, į kuriuos GRETA atsižvelgia rengdama galutinę ataskaitą. Ši galutinė ataskaita, patvirtinta GRETA plenarinėje sesijoje, yra pateikiama suinteresuotoms Šalims, kurios yra raginamos pateikti galutinius komentarus. Kai baigiasi vieno mėnesio terminas, per kurį Šalis turi pateikti komentarus, ataskaita bei GRETA išvados, kartu su pateiktais galutiniais nacionalinių valdžios institucijų komentarais, yra pavišinos bei nusiunčiamos Šalių komitetui. Tuo baigiasi pirmasis vertinimo etapo GRETA darbas susijusios Šalies atžvilgiu, tačiau tai yra pirmasis besitęsiančio dialogo tarp GRETA ir valdžios institucijų etapas.

Antrasis stebėsenos priemonės ramstis yra Šalių komitetas, kurį sudaro Ministrų komiteto Konvencijos šalių atstovai bei ne Europos Tarybos narių atstovai. Remiantis GRETA ataskaitomis, Šalių komitetas gali patvirtinti rekomendacijas, skirtas Šalims dėl priemonių, kurių imamasi įgyvendinant GRETA išvadas.

Santrauka

Lietuvos valdžios institucijos ėmėsi veiksmų kurdamos teisinę bei institucinę sistemą, skirtą kovoti su prekyba žmonėmis. Buvo priimti kovos su prekyba žmonėmis teisės aktai bei įsteigtos koordinavimo sistemos bei specializuoti padaliniai. Nuo 2002 m. Lietuvoje buvo įgyvendinti trys nacionaliniai kovos su prekyba žmonėmis veiksmų planai. Tačiau šiuo metu nėra atskiro kovos su prekyba žmonėmis veiksmų plano, kovos su prekyba žmonėmis veikla yra Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos dalis 2013-2015 m. GRETA skatina valdžios institucijas patvirtinti atskirą veiksmų planą dėl kovos su prekyba žmonėmis bei pagerinti kovos su prekyba žmonėmis veiksmų koordinavimą nacionaliniu bei savivaldos lygiais.

Lietuvos valdžios institucijos surengė nemažai sąmoningumo skatinimo renginių, bendradarbiaudamos su NVO bei tarptautinėmis organizacijomis. GRETA mano, kad ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas sąmoningumo skatinimui apie naujas prekybos žmonėmis tendencijas. Turi būti įgyvendinamos tikslingos prevencinės priemonės, skirtos prekybai žmonėmis pažeidžiamoms grupėms, asmenims su protine negalia, vaikams specialiose mokyklose bei globos namuose bei vyrams sudėtingais gyvenimo etapais. Be to, valdžios institucijos turėtų integruoti kovos su prekyba žmonėmis prevenciją į politikos kryptis, skirtas kovoti su smurtu dėl lyties.

Prekybos žmonėmis aukų nustatymas remiasi skirtingomis procedūromis bei gairėmis, tačiau šiuo metu yra rengiamas Nacionalinis nukreipimo mechanizmas ir tikimasi, kad juo bus suderintas nustatymo procesas. GRETA ragina Lietuvos valdžios institucijas imtis tolesnių veiksmų, siekiant užtikrinti, kad visos prekybos žmonėmis aukos būtų tinkamai nustatytos ir galėtų pasinaudoti Konvencijoje numatyta parama bei apsaugos priemonėmis. Reikia dėti pastangas gerinant prekybos žmonėmis darbo išnaudojimo tikslais, aukų užsienio piliečių bei vaikų aukų nustatymą.

GRETA džiaugiasi padidintu Valstybės finansavimu NVO, teikiančioms paslaugas prekybos žmonėmis aukoms. Tačiau GRETA ragina Lietuvos valdžios institucijas stiprinti pastangas teikiant paramą prekybos žmonėmis aukoms, įskaitant tinkamą būstą, medicininę bei socialinę paramą, pagal jų poreikius.

Nors, yra numatytos teisinės nuostatos bei procedūra, suteikianti reabilitacijos bei apmąstymo laikotarpį užsienio piliečiams, kurie tapo prekybos žmonėmis aukomis, jokia auka tokiu laikotarpiu nepasinaudojo. GRETA skatina Lietuvos valdžios institucijas peržiūrėti reabilitacijos bei apmąstymo laikotarpio priemonę bei užtikrinti, kad visos galimos prekybos žmonėmis aukos būtų nuolat informuojamos apie šį laikotarpį ir galėtų juo pasinaudoti. Be to, GRETA skatina valdžios institucijas patvirtinti aiškia prekybos žmonėmis aukų grąžinimo teisinę bei politinę sistemą, atsižvelgiant į jų saugumą bei orumą.

Nepaisant to, kad yra teisinės žalos atlyginimo bei teisinės pagalbos galimybės, GRETA mano, kad reikia imtis papildomų veiksmų siekiant supaprastinti teisę į žalos atlyginimą prekybos žmonėmis aukoms, įskaitant ir teisės praktikų gebėjimų stiprinimą, kurie padėtų aukoms kreiptis dėl žalos atlyginimo. Taip pat GRETA ragina Lietuvos valdžios institucijas peržiūrėti teisės aktus, kad prekybos žmonėmis aukos galėtų gauti valstybės kompensaciją, nepriklausomai nuo to ar vyksta baudžiamasis procesas ar ne.

GRETA džiaugiasi esamomis atskiromis nuostatomis Lietuvos teisės aktuose dėl prekybos žmonėmis aukų nebaudžiamumo už nusižengimus, kuriuos jos buvo priverstos vykdyti. Tačiau atsižvelgdama į ataskaitas, kad prekybos žmonėmis aukos seksualinio išnaudojimo tikslais kartais nėra pripažįstamos aukomis ir joms skiriamos administracinės baudos, GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turi užtikrinti, kad nebaudžiamumo nuostatos būtų taikomos praktiškai, įskaitant ir gairių policijos pareigūnams ir prokurorams rengimą.

GRETA ragina Lietuvos valdžios institucijas stiprinti pastangas ir užtikrinti, kad nusikaltimai, susiję su prekyba žmonėmis siekiant išnaudoti bet kokiais tikslais, būtų aktyviai tiriami, o nusikaltę veiksmingai patraukti baudžiamojon atsakomybėn, jiems būtų skirtos veiksmingos, proporcingos bei atgrasančios sankcijos. Be to, valdžios institucijos turi imtis veiksmų ir užtikrinti veiksmingą teisinių nuostatų, susijusių su prekeivių turto konfiskavimu, taikymą. Šia prasme GRETA mano, kad reikia tobulinti tyrėjų, prokurorų ir teisėjų mokymus bei specializaciją, siekiant kovoti su šiuo sudėtingu nusikaltimu. GRETA taip pat ragina valdžios institucijas visiškai išnaudoti esamas priemones, skirtas apsaugoti prekybos žmonėmis aukas, įskaitant ir aukų/liudytojų apsaugos programą.

I. Įžanga

1. Lietuva ratifikavo Europos Tarybos Konvenciją dėl veiksų prieš prekybą žmonėmis ("Konvencija") 2012 m. liepos mėn. 26 d. Konvencija įsigaliojo Lietuvai 2012 m. lapkričio 1 d.¹

2. Kaip numatyta Konvencijos 36(1) str. Kovos su prekyba žmonėmis ekspertų grupė ("GRETA") stebi Šalių Konvencijos įgyvendinimą. GRETA vykdo stebėseną pagal procedūrą, numatytą Konvencijos 38 str. ir Europos Konvencijos dėl veiksų prieš prekybą žmonėmis įgyvendinimo vertinimo procedūros taisyklėse. Pirmojo vertinimo etapo metu GRETA parengia sąrašą, kuriame Konvencijos šalys yra suskirstomos į grupes. Lietuva yra ketvirtojoje šalių vertinamoje grupėje.

3. Pagal Konvencijos 38 str. GRETA vertino priemones, kurių ėmėsi Lietuva, įgyvendindama Konvencijos nuostatas. Lietuvai 2013 m. lapkričio 15 d. buvo nusiųstas "Klausimynas įvertinti Europos Tarybos Konvencijos dėl veiksų prieš prekybą žmonėmis įgyvendinimą – pirmasis vertinimo etapas" Atsakymai į klausimyno klausimus turėjo būti atsiųsti iki 2014 m. kovo 15 d. Lietuva pateikė savo atsakymus 2014 m. balandžio 30 d.²

4. Rengdama šią ataskaitą, GRETA naudojos Lietuvos institucijų pateiktais atsakymais į klausimyno klausimus, kita GRETA surinkta informacija, bei informacija, surinkta iš pilietinės visuomenės. Be to, GRETA lankėsi Lietuvoje ir vykdė vertinimą 2014 m. gegužės 19 - 22 dd. Šie delegacijos nariai lankėsi Lietuvoje:

- Alina Braşoveanu, GRETA vice pirmininkė;
- Kateryna Levchenko, GRETA narė;
- David Dolidze, Konvencijos dėl veiksų prieš prekybą žmonėmis sekretoriato administratorius.

5. Vizito metu GRETA delegacija susitiko su Vidaus reikalų ministerijos, Teisingumo Ministerijos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Užsienio reikalų ministerijos, Švietimo ir mokslo reikalų ministerijos, Sveikatos ministerijos, Generalinės prokuratūros, Vilniaus Apygardos teismo, Nacionalinės Teismų administracijos ir Vilniaus savivaldybės atstovais. Delegacija taip pat diskutavo su Lietuvos Seimo bei Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus atstovais. Susitikimai vyko glaudaus bendradarbiavimo kontekste (žr. 2 Priedas).

6. GRETA delegacija atskirai susitiko su Nevyriausybių (NVO) organizacijų atstovais, kovojančiais su prekyba žmonėmis bei Tarptautine Migracijos Organizacija (IOM). GRETA yra dėkinga už jų pateiktą informaciją.

7. Be to, vertinimo vizito metu Lietuvoje, GRETA delegacija apsilankė NVO įsteigtame vyrų prekybos žmonėmis aukų centre Kaune bei moterų smurto, taip pat ir prekybos žmonėmis, aukų krizių centre Vilniaus savivaldybėje.

8. GRETA dėkoja už pagalbą kontaktiniam asmeniui, kurią paskyrė Lietuvos valdžios institucijos - Redai Sirgedienei, Viešojo saugumo politikos departamento Vidaus reikalų ministerijoje vyresniajai patarėjai.

9. Šios ataskaitos projektas buvo patvirtintas GRETA 21-ojo posėdžio metu (2014 m. lapkričio 17-21 dd.) bei nusiųstas Lietuvos valdžios institucijoms, kad jos pateiktų komentarus iki 2014 m. gruodžio 19 d. Komentarus GRETA gavo 2015 m. vasario 25 d. GRETA į juos atsižvelgė rengdama galutinę vertinimo ataskaitos versiją, kuri buvo patvirtinta 22-ojo posėdžio metu (2015 m. kovo. 16 - 20 d.).

¹ Konvencija įsigaliojo 2008 m. vasario 1 d., kai ji buvo ratifikuota 10-osios Šalies.

² Lietuvos valdžios institucijoms paprašius ir atsižvelgdama į tai, kad Lietuva ataskaitiniu laikotarpiu pirmininkavo Europos Sąjungos Tarybai, GRETA sutiko pratęsti atsakymo pateikimo terminą iki 2014 m. balandžio 30 d.

II. Nacionalinė veiksmų dėl kovos su prekyba žmonėmis sistema Lietuvoje

1. Prekybos žmonėmis esamos situacijos apžvalga Lietuvoje

10. Lietuva dažniausiai tampa prekybos žmonėmis aukų kilmės šalimi, tačiau tam tikra prasme ir paskirties šalimi. Pagal Vidaus reikalų ministerijos pateiktą informaciją, prekybos žmonėmis nustatytų aukų skaičius 2011 m. buvo 22, 2012 m. - 14, o 2013 m. - 47. Visos, išskyrus dvi nustatytas aukas, buvo Lietuvos piliečiai.³ Pagrindinės paskirties šalys buvo Vokietija, Lenkija, Nyderlandai ir Jungtinė Karalystė. Dauguma nustatytų aukų buvo moterys. 2012 metais vienas vyras buvo nustatytas prekybos žmonėmis auka, o 2013 m. - 18 vyrų tapo prekybos žmonėmis aukomis. Trys vaikai 2011 metais tapo prekybos žmonėmis aukomis, aštuoni 2012 m. ir dešimt 2013 m. Nors dauguma nustatytų aukų 2011 m. ir 2012 m. tapo prekybos žmonėmis aukomis seksualinio išnaudojimo tikslais, 2013 metais dauguma aukų (28) tapo aukomis nusikalstamiems veiksams. 2012 m. keturi ir 2013 m. keturi asmenys tapo prekybos žmonėmis aukos darbo išnaudojimo tikslais.

11. GRETA pastebi, kad aukščiau paminėti skaičiai neatskleidžia viso prekybos žmonėmis masto Lietuvoje, nes nedaug dėmesio yra skiriama prekybai žmonėmis Lietuvos teritorijoje, tai pat pastebimi trūkumai prekybos žmonėmis aukų įvairioms išnaudojimo formoms nustatymo srityje.

2. Teisinės ir politikos krypčių sistemos apžvalga dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis

a. Teisinė sistema

12. Tarptautiniame lygmenyje be Europos Tarybos Konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis, Lietuva yra pasirašiusi Jungtinių Tautų Konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (ratifikavo 2002), jos Protokolą dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertinamą ją, bei Protokolą dėl neteisėto migrantų įvežimo sausuma, jūra ir oru, papildantį Jungtinių tautų Konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (abu ratifikuoti 2003 m.). Lietuva taip pat yra JT Vaiko teisių konvencijos šalimi bei jos Fakultatyvinio protokolo dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos šalimi (ratifikavo atitinkamai 1992 m. ir 2004 m.), Konvencijos dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (ratifikuota 1994 m.), taip pat ir Konvencijos, kurias parengė Tarptautinė Darbo Organizacija (TDO) šalimi.⁴ Be to, Lietuva yra daugelio Europos Tarybos konvencijų baudžiamojoje srityje, kurios yra susijusios su atitinkamais veiksmais prieš prekybą žmonėmis, šalis.⁵

13. Kalbant apie nacionalinius teisės aktus, prekybos žmonėmis nusikaltimas seksualinio išnaudojimo tikslais buvo įtrauktas į Lietuvos Baudžiamąjį kodeksą (BK) (CC) 1998 m. Priėmus naujajį BK 2003 metais, prekyba žmonėmis įvairioms išnaudojimo formoms yra baudžiama pagal BK 147 str. Be to, 157 BK straipsnis numato sankcijas už vaiko pirkimą seksualinio išnaudojimo tikslais. 2012 metų birželio mėn. BK buvo pakeistas priimant Įstatymą Nr. XI-2198, kuris įtvirtino 147, 147¹, 157 ir 303 str. pakeitimus (antspaudo, spaudo ar dokumento sunaikinimas ar paslėpimas) ir numatė baudžiamąsias sankcijas už prekybos žmonėmis aukos paslaugų naudojimą (147² str.).

³ Du Lenkijos piliečiai buvo pripažinti prekybos žmonėmis aukomis 2011 ir 2013 metais.

⁴ Konvencija dėl Priverstinio ir privalomojo darbo (Nr.29) bei Konvencija dėl Priverstinio darbo draudimo (Nr.105) buvo ratifikuotos 1994 metais, taip pat Konvencija dėl Nepriimtino vaikų darbo uždraudimo ir neatidėliotinių veiksmų tokiam darbui panaikinti (Nr.182), ratifikuota 2003 metais.

⁵ Ypač Konvencija dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos, Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose, bei jos du papildomi protokolai, Europos Konvencija dėl ekstradicijos bei jos du papildomi protokolai, bei Europos Konvencija dėl baudžiamojo proceso perdavimo baudžiamosiose bylose.

14. Pasak Lietuvos valdžios institucijų, nuostatos dėl kovos su prekyba žmonėmis yra įtrauktos į Asmens duomenų, tvarkomų vykdamas policijos ir teisminį bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose, teisinės apsaugos įstatymą, Baudžiamojo proceso bei operatyvinės veiklos dalyvių, teisingumo ir teisėsaugos institucijų pareigūnų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio įstatymą, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą, Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymą, Socialinių paslaugų įstatymą, Smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymą, Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą, Užimtumo rėmimo įstatymą, bei įstatymą dėl užsieniečių teisinės padėties. Be to, Baudžiamojo proceso kodekse yra nuostatos, reglamentuojančios aukų ir nusikaltimo liudytojų apsaugą bei paramą.

15. Poįstatyminiai teisės aktai, susiję su veiksmais prieš prekybą žmonėmis:

- 2012 m. balandžio 18 d. Vyriausybės nutarimas Nr. 430 dėl apsisprendimo laikotarpio suteikimo užsieniečiams, prekybos žmonėmis aukoms, tvarkos aprašo patvirtinimo;
- 2012 m. gruodžio 12 d. Užsienio reikalų ministro įsakymas Nr. V-230 dėl Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos įgyvendinimo tarpinstitucinio veiklos plano 2013-2015 m. lėšų naudojimo tvarkos aprašo;
- Vidaus reikalų ministro 2013 m. rugsėjo 6 d. įsakymas Nr. 1V-750 Europos Parlamento ir Tarybos d2011/36/ES Direktyvos 2011 m. balandžio 5 d. 19 ir 20 str. įgyvendinimo dėl prevencijos ir kovos su prekyba žmonėmis bei aukų apsaugos.

b. Nacionaliniai veiksmų planai

16. Pirmasis nacionalinis veiksmų planas dėl kovos su prekyba žmonėmis seksualinio išnaudojimo ir prostitucijos tikslais buvo taikomas nuo 2002 m. iki 2004 m. Po to Lietuvos valdžios institucijos patvirtino antrąjį (2005-2008 mm.) bei trečiąjį (2009-2012 mm.) kovos su prekyba žmonėmis veiksmų planus, kuriose buvo numatytos priemonės kovoti su įvairiomis išnaudojimo formomis.

17. Šiuo metu Lietuvoje nėra atskiro veiksmų plano, skirto kovoti su prekyba žmonėmis, kovos su prekyba žmonėmis veiklą apima Tarpinstitucinis veiksmų planas, skirtas įgyvendinti Nacionalinę nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programą 2013-2015 mm. Šis planas buvo patvirtintas Lietuvos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 14 d. Veiksmų planas apima veiklas, kuriomis siekiama užkardyti prekybą žmonėmis, suteikti pagalbą prekybos žmonėmis, priverstinės prostitucijos aukoms bei pagerinti tarptautinį bendradarbiavimą kovojant su prekyba žmonėmis. 2013 m. rugsėjo 25 d. Vyriausybė papildė veiksmų planą papildomomis priemonėmis, skirtomis kovoti su prekyba žmonėmis, kurios turi būti įgyvendintos iki 2016 m.⁶

18. Tarpinstitucinė komisija, įsteigta Vyriausybės 2009 m. (žr. 19 dalį) yra atsakinga už Vyriausybės Veiksmų plano įgyvendinimą. Institucijos, atsakingos už kovos su prekyba žmonėmis veiksmų įgyvendinimą pagal Veiksmų planą yra Vidaus reikalų ministerija (įskaitant ir Policijos departamentą), Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (įskaitant ir Lietuvos darbo biržą), bei Užsienio reikalų ministerija.

⁶

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. rugsėjo 25 d. nutarimas Nr. 862.

3. Institucinės sistemos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis apžvalga

a. Tarpinstitucinė Komisija bei neformalus kovos su prekyba žmonėmis tinklas

19. Tarpinstitucinė Komisija, atsakinga už Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos įgyvendinimą, buvo įsteigta 2009 m. liepos 1d.⁷ Dabartinė Komisijos sudėtis buvo patvirtinta 2013 m. balandžio 3 d. Ministro pirmininko dekretu Nr.118 ir joje dirba Vidaus reikalų ministerijos Teisingumo ministerijos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Sveikatos ministerijos, Švietimo ir mokslo ministerijos, Aplinkos ministerijos, Finansų ministerijos, Ūkio ministerijos, Prezidentūros, Seimo, Vyriausybės, Specialiųjų tyrimų tarnybos, Policijos departamento bei Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybos, Generalinės Prokuratūros, Nacionalinio Saugumo departamento, Kalėjimų departamento, Lietuvos teisės instituto, Vilniaus Universiteto ir Mykolo Riomerio universiteto, Alytaus Rajono savivaldybės atstovai. Komisijai pirmininkauja Vidaus reikalų ministerija.

20. Komisija yra atsakinga už Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės veiksmų plano rengimą bei teikimą Vyriausybės patvirtinimui, Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos įgyvendinimą bei jos įgyvendinimo koordinavimą, taip pat įgyvendinimo vertinimą ir kasmetinių ataskaitų teikimą Vyriausybei, kurios yra skelbiamos viešai. Komisija susitinka bent vieną kartą per metus. Jos sekretoriato paslaugas teikia Vidaus reikalų ministerija. GRETA buvo informuota, kad 2002-2012 m. kovos su prekyba žmonėmis darbo grupė veikė prie Vidaus reikalų ministerijos, tačiau jos jau nėra.

21. Be to, buvo įsteigtas neformalus kovos su prekyba žmonėmis tinklas, jį sudaro specialistai iš kompetentingų institucijų, padalinių bei organizacijų. Jo tikslas yra pagerinti pasikeitimą informacija tarp specialistų bei koordinuoti kovos su prekyba žmonėmis veiksmus tarp atitinkamų institucijų ir organizacijų. Šiuo metu neformalų tinklą sudaro Vidaus reikalų ministerijos, Teisingumo ministerijos, Socialinės apsaugos ir darbo, Sveikatos, Švietimo ir mokslo, Užsienio reikalų ministerijos, Generalinės prokuratūros, Policijos ir migracijos departamento, Valstybės sienos apsaugos tarnybos, Lietuvos darbo biržos, Valstybinės darbo inspekcijos, Nacionalinės teismų administracijos, Savivaldybių asociacijos (atstovauja savivaldybės) atstovai, NVO Lietuvos Caritas, Dingusių žmonių šeimų paramos centro, Klaipėdos Socialinės ir psichologinės pagalbos centro, Vyrų krizių centro, ŽIV ir AIDS paveiktų moterų ir jų artimųjų asociacijos bei TMO skyriaus Vilniuje atstovai.

22. GRETA buvo informuota, kad Veiksmų plano 2009-2012 m. įgyvendinimo kontekste buvo sudarytos daugiadisciplinės darbo grupės 10 didžiausių Lietuvos miestų, kurios buvo atsakingos už kovos su prekyba žmonėmis veiksmų koordinavimą savivaldybių lygiu. Savivaldybėse koordinavimas vyko atskirai ir skyrėsi skirtingose savivaldybėse. Šiuo metu atskiros kovos su prekyba žmonėmis daugiadisciplinės grupės dirba Kaune, Klaipėdoje, Alytuje, Marijampolėje, Tauragėje ir Telšių savivaldybėse, tuo tarpu, Vilniaus, Šiaulių ir Panevėžio savivaldybėse kovos su prekyba žmonėmis funkcijos buvo paskirstytos jau veikiančioms daugiadisciplinėms grupėms. Šių grupių sudėtis skiriasi, tačiau jose visose dirba Policijos, Prokuratūros, Darbo biržos, savivaldybių administracijų bei NVO atstovai.

b. Besispecializuojantys prokurorai bei policijos padaliniai

23. Viso yra septyni prokurorai, kurie specializuojasi prekybos žmonėmis bylose, įskaitant ir du dirbančius Generalinėje prokuratūroje bei vieną kiekvienoje iš penkių apygardos prokuratūrų.

24. Kriminalinės policijos biure yra atskiras padalinys, kuriame dirba aštuoni tyrėjai, atsakingi už prevenciją, atskleidimą bei prekybos žmonėmis bylų tyrimą. Be to, kiekvienoje iš 10 apskrities policijos komisariatų yra po vieną paskirtą pareigūną, kuris yra kontaktinis kovos su prekyba žmonėmis asmuo, atsakingas už veiksmų, susijusių su prekyba žmonėmis prevenciją ir tyrimą. Kriminalinės policijos biuras koordinuoja apskričių policijos padalinių darbą ir prižiūri žvalgybinės informacijos rinkimą ikiteisminiuose tyrimuose.

⁷

Pagal Vyriausybės sprendimą Nr. 675.

c. Kovos su prekyba žmonėmis specialistai ir kitos valstybinės institucijos

25. Valstybės sienos apsaugos tarnyboje yra du pareigūnai, atsakingi už kovą su prekyba žmonėmis. Valstybinėje darbo biržoje (prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos) dirba pareigūnas, atsakingas už prekybos žmonėmis klausimus. Užsienio reikalų ministerijoje yra paskirtas už šią sritį atsakingas asmuo. Nacionalinėje teismų administracijoje taip pat yra atsakingas specialistas už kovą su prekyba žmonėmis. Be to, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje, Švietimo ir mokslo ministerijoje, Sveikatos, Teisingumo ministerijoje bei Savivaldybių asociacijoje dirba specialistai, atsakingi už kovą su prekyba žmonėmis bei jos prevenciją.

d. NVO, kiti pilietinės visuomenės veikėjai ir tarptautinės organizacijos

26. NVO Lietuvoje vaidina svarbų vaidmenį, teikdamos pagalbą prekybos žmonėmis aukoms, apmokydamos profesionalus bei vykdydamos sąmoningumo skatinimo veiklą. Nuo 2011 metų NVO specializuojasi prekybos žmonėmis prevencijos srityje bei padeda aukoms. NVO yra įsteigusios neformalų specialistų tinklą (žr. 21 dalį).

27. Lietuvos Caritas teikia pagalbą prekybos žmonėmis aukoms, vykdo sąmoningumo skatinimo veiklas bei organizuoja mokymus įvairiems profesionalams. Šiuo metu organizacija veikia 13 miestų bei teikia apgyvendinimo paslaugas bei pagalbą moterims prekybos žmonėmis aukoms įvairiuose šalies regionuose. Dingusių žmonių šeimų paramos centras nustato prekybos žmonėmis aukas, ieško dingusių asmenų, ypač vaikų, ir apmoko su prekybos žmonėmis bylose dirbančius prokurorus bei policijos pareigūnus. Klaipėdos socialinės ir psichologinės paramos centras yra Europos moterų lobistinės organizacijos narys ir teikia pagalbą moterims smurto ir prekybos žmonėmis aukoms bei turi 11 valandų per dieną veikiančią pagalbos liniją.⁸ Savo veikla Centras siekia integruoti aukas į visuomenę bei pagerinti jų prieigą prie darbo rinkos. Per pastaruosius trejus metus Vyrų krizių centro asociacija dirbo su prekybos žmonėmis aukomis, siekdama nustatyti bei padėti priverstinio darbo ir priverstinio elgetavimo aukoms tarp pažeidžiamų vyrų. Asociacija taip pat rengia diskusijas bei informavimo kampanijas mokyklose bei orientuojasi į prekybos žmonėmis riziką darbo išnaudojimo tikslais. Šios keturios NVO yra iš dalies finansuojamos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

28. TMO skyrius Vilniuje pradėjo įgyvendinti kovos su prekyba žmonėmis veiklas 2000 metais. Iki 2009 metų ši veikla apėmė tiesioginę pagalbą į ir Lietuvos piliečių aukų repatriaciją, mokymus policijai, prokurorams, mokyklų mokytojams ir kitiems atitinkamiems profesionalams. Be to, buvo įkurta duomenų bazė, kurioje renkama informacija iš visų NVO, teikiančių paramą aukoms. Nuo 2009 m. kovos su prekyba žmonėmis veikla TMO skyriuje vyko su pertrūkiais. 2013 m. buvo pradėtas vykdyti naujas prekybos žmonėmis prevencijos projektas. Šiuo projektu siekiama skatinti sąmoningumą įvairiais prekybos žmonėmis aspektais tarp socialinių darbuotojų ir kitų profesionalų, kurie padeda prekybos žmonėmis aukoms ir dirba su potencialiomis aukomis.

⁸

Pagalbos linija sulaukia 7 000 skambučių per metus, tačiau tik nedaugelis iš jų yra susiję su prekyba žmonėmis.

III. Europos Tarybos Konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis įgyvendinimas Lietuvoje

1. Pagrindinių Konvencijos sampratų ir apibrėžimų perkėlimas į nacionalinę teisę

a. Žmogaus teisėmis pagrįstas požiūris į veiksmus prieš prekybą žmonėmis

29. Konvencijos 1(1)(b) str. kaip vieną iš tikslų numato prekybos žmonėmis aukų apsaugą. Be to, 5(3) str. apima Šalių prievolę skatinti žmogaus teisėmis pagrįstą požiūrį plėtros, įgyvendinimo ir vertinimo politikos kryptyse ir programose, siekiant užkirsti kelią prekybai žmonėmis. Konvencijos aiškinamojoje ataskaitoje teigiama, kad pagrindinė pridėtinė Konvencijos vertė yra žmogaus teisių perspektyva bei dėmesys aukų apsaugai. Tokia pat dvasia Jungtinių Tautų Rekomenduojami principai ir gairės žmogaus teisių ir prekybos žmonėmis srityje pabrėžia, kad “bus dedamos visos pastangos, kad būtų užtikrintos prekybos žmonėmis aukų žmogaus teisės, siekiant užkirsti kelią, kovoti su prekyba žmonėmis, padėti ir atlyginti žalą aukoms”.⁹

30. Prekyba žmonėmis yra nusikaltimas žmogiškam orumui bei pagrindinėms žmogaus teisėms ir šiurkštus žmogaus teisių pažeidimas. GRETA pabrėžia šalių įsipareigojimus gerbti, laikytis ir saugoti žmogaus teises, taip pat siekia užtikrinti, kad ir ne Konvencijos šalys laikytųsi reikalavimų pagal rūpinimosi prievolę. Šalis, kuri nesilaiko šių įsipareigojimų, gali sulaukti sankcijų, pavyzdžiui, dėl Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos pažeidimų. Tai buvo patvirtinta Europos Žmogaus teisių teismo sprendimuose byloje *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją*, kai Teismas nustatė, kad prekyba žmonėmis pagal Palermo protokolo 3(a) str. ir Kovos su prekyba žmonėmis Konvencijos 4(a) str. atitinka Europos Žmogaus teisių konvencijos¹⁰ 4 str. (kuris draudžia vergovę, baudžiamą ir priverstinį darbą). Teismas taip pat nustatė, kad 4 str. numatoma teigiama prievolė apsaugoti aukas bei potencialias aukas, o taip pat procedūrinė prievolė tirti prekybos žmonėmis atvejus.¹¹

31. Konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis numato, kad Šalys turi sukurti nuoseklią prekybos žmonėmis prevencijos sistemą, prekybos žmonėmis aukų apsaugos kaip sunkaus žmogaus teisių pažeidimo aukų bei veiksmingą tyrimą ir patraukimą atsakomybėn prekeivius. Tokia apsauga apima žingsnius, skirtus užtikrinti, kad visos prekybos žmonėmis aukos būtų tinkamai nustatomos. Tai taip pat reiškia diegiamas priemones, kad aukų teisės į tinkamą apsaugą būtų gerinamos, kad jos gautų pagalbą dėl žalos atlyginimo, taip pat užtikrintų atsigavimą bei reabilitaciją dalyvaujančiu bei nediskriminaciniu būdu. Be to, reikia imtis priemonių, skirtų užkirsti kelią prekybai žmonėmis socialinėje, ekonominėje, darbo bei migracijos politikos srityje.

32. GRETA nori pabrėžti, kad Šalims reikia vertinti prekybą žmonėmis kaip smurto prieš moteris nusikaltimą bei atkreipti dėmesį į su lytimi susijusias išnaudojimo formas, bei vaikų prekybos žmonėmis aukų situaciją pagal esamas tarptautines teises priemones.¹²

⁹ Jungtinių tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro ataskaitos priedas (E/2002/68/Add. 1), <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Traffickingen.pdf>

¹⁰ *Rantsev prieš Kiprą ir Rusiją*, Nr. 25965/04, 282 dalis, EŽTT 2010.

¹¹ Žr.: *Siliadin prieš Prancūziją*, Pareiškimo Nr. 73316/01, 2005-07-26, EŽTT 2005 VII; *C.N. ir V. prieš Prancūziją, pareiškimo Nr. 67724/09*, 2012-10-11, ir *C.N. prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 4239/08, 2012-11-13.

¹² Tokias kaip Europos Tarybos konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir šalinimo, Europos Tarybos konvencijos dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos, Jungtinių tautų Vaiko teisių konvenciją ir Fakultatyvinį protokolą dėl prekybos vaikais, jų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos bei Jungtinių tautų Konvenciją dėl visų formų diskriminacijos prieš moteris panaikinimo.

33. Lietuvos valdžios institucijos pranešė, kad žmogaus teisės, kurios yra pažeidžiamos prekybos žmonėmis atveju yra saugomos Lietuvos Respublikos Konstitucijos (teisė į gyvybę, teisė į laisvę, asmens neliečiamumo teisė, žmogaus orumo apsauga, kankinimų draudimas, asmeninio gyvenimo neliečiamumas bei priverstinio darbo draudimas). Prekyba žmonėmis kaip baudžiamasis nusikaltimas yra įtraukta į XX BK skyrių „Nusikaltimai žmogaus laisvei“, kuriame, pasak valdžios institucijų numanoma, kad prekyba žmonėmis yra vertinama kaip žmogaus teisių pažeidimas. Lietuvos Konstitucinis teismas 2004-12-29 nusprendė, kad „daugelis ypač pavojingų nusikaltimų, kaip antai terorizmas, prekyba žmonėmis, nusikalstama prekyba ginklais ir narkotikais, pinigų plovimas, finansiniai nusikaltimai, nusikaltimai, susiję su korupcija, yra dažnai padaroma būtent organizuotų nusikalstamų grupių (susivienijimų). Jeigu nebūtų užkertamas kelias organizuotam nusikalstamumui, jeigu organizuotos nusikalstamos grupės (susivienijimai) nebūtų persekiojamos, iškiltų grėsmė konstitucinėms vertybėms, inter alia asmens teisėms ir laisvėms, Konstitucijoje įtvirtintiems visuomenės gyvenimo teisiniams pagrindams, valstybei, kaip visos visuomenės organizacijai, visai visuomenei.“¹³ Šiame nutarime Konstitucinis teismas patvirtino, kad valstybė turi sugebėti veiksmingai apginti bei sergėti piliečius ir visą visuomenę nuo nusikaltimų bei kitų rimtų įstatymų pažeidimų įdiegdama bei taikydama priemonių sumažinančių bei ribojančių nusikaltimus, ypač organizuotus nusikaltimus sistema, o tai apima ir tinkamas prevencines priemones prieš organizuoto nusikalstamumo grėsmes.

34. Vertinimo vizito metu, GRETA delegacija buvo informuota, kad kova su prekyba žmonėmis yra Lietuvos Seimo Žmogaus teisių komiteto prioritetas. Kasmet Seimas nagrinėja ataskaitą dėl žmogaus teisių įgyvendinimo, kurioje yra prekybos žmonėmis tema. 2013 metais buvo sukurta Seimo narių grupė „Parlamento nariai prieš prekybą žmonėmis“.

35. Žmogaus teisėmis pagrįstas požiūris dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis apima skaidrumą ir atskaitingumą iš Valstybės pusės patvirtinant nacionalines politikos kryptis bei veiksmų planus dėl kovos su prekyba žmonėmis, atitinkamų institucijų veiksmų koordinavimą, nuolatinius atitinkamų profesionalų mokymus, tyrimus ir duomenų rinkimą, taip pat pakankamo finansavimo skyrimą tokių priemonių įgyvendinimui. Šios ataskaitos tolimesnėse dalyse nuosekliai nagrinėjamos politikos kryptys bei priemonės, kurių ėmėsi Lietuvos valdžios institucijos šiose srityse.

b. „Prekybos žmonėmis“ ir Prekybos žmonėmis aukos“ apibrėžtys Lietuvos teisėje

i. „Prekybos žmonėmis“ apibrėžimas

36. Pagal Konvencijos 4(a) str. prekyba žmonėmis apima tris elementus: veiksmą („žmonių verbavimą, pervežimą, perdavimą, slėpimą ar jų priėmimą“); tam tikromis priemonėmis („grasinant, panaudojant jėgą ar kitas prievartos, grobimo, apgaulės, sukčiavimo formas, piktnaudžiaujant įgaliojimais ar pažeidžiama padėtimi arba mokant ar priimant pinigus ar kitą naudą tam, kad būtų gautas kito tą žmogų kontroliuojančio asmens sutikimas siekiant išnaudoti“); bei išnaudojimo tikslą („bent jau kitų asmenų išnaudojimą prostitucijos forma ir kitas seksualinio išnaudojimo formas, priverstinį darbą ar paslaugas, vergiją ar veiklą, panašią į vergiją, tarnystę ar organų pašalinimą“). Vaikų atveju, pagal Konvencijos 4(c) str. nesvarbu, jei tai neapima aukščiau nurodytų priemonių.

37. Pagal BK 147 str. („Prekyba žmonėmis“):

1. Tas, kas pardavė, pirkė, kitaip perleido ar įgijo, verbavo, gabeno ar laikė nelaisvėje žmogų panaudodamas fizinį smurtą ar grasinimus arba kitaip atimdamas galimybę priešintis, arba pasinaudodamas nukentėjusio asmens priklausomumu ar pažeidžiamumu, arba panaudodamas apgaulę, arba priimdamas ar sumokėdamas pinigus, arba gaudamas ar suteikdamas kitokią naudą asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį, jeigu kaltininkas žinojo arba siekė, kad nukentėjęs asmuo, nesvarbu, ar jis sutiko, būtų išnaudojamas vergijos ar panašiomis į vergiją sąlygomis, prostitucijai, pornografijai ar kitoms seksualinio išnaudojimo formoms, priverstinei, fiktyviai santuokai, priverstiniam darbui ar

¹³ Dėl Lietuvos Respublikos Organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija), 4 straipsnio (2001 m. birželio 26 d., 2003 m. balandžio 3 d. redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. birželio 26 d. redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

paslaugoms, įskaitant elgetavimą, nusikalstamai veikai daryti arba kitais išnaudojimo tikslais, baudžiamas laisvės atėmimu nuo dvejų iki dešimties metų.

2. Tas, kas šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką padarė dviem ar daugiau nukentėjusiems asmenims arba sukeldamas pavojų nukentėjusio asmens gyvybei, arba dalyvaudamas organizuotoje grupėje, arba žinodamas ar siekdamas, kad būtų paimtas nukentėjusio asmens organas, audinys ar ląstelės, arba būdamas valstybės tarnautojas ar viešojo administravimo funkcijas atliekantis asmuo ir vykdydamas įgaliojimus, baudžiamas laisvės atėmimu nuo ketverių iki dvylikos metų.
 3. Nukentėjęs nuo šiame straipsnyje numatytos veikos asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamą veiką, kurią jis buvo priverstas tiesiogiai padaryti dėl jam padarytos šiame straipsnyje numatytos veikos.
 4. 4. Ž šio straipsnio 1 ir 2 dalyse numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.”¹⁴
38. Be to, pagal BK 157 str. (“Vaiko pirkimas arba pardavimas”):
1. Tas, kas siūlė pirkti, kitaip įgyti, pardavė, pirkė, kitaip perleido, įgijo, verbavo, gabeno arba laikė nelaisvėje vaiką žinodamas ar siekdamas, kad, neatsižvelgiant į vaiko sutikimą, jis būtų neteisėtai įvaikintas, išnaudojamas vergijos ar panašiomis į vergiją sąlygomis, prostitucijai, pornografijai, kitoms seksualinio išnaudojimo formoms, priverstinei, fiktyviai santuokai, priverstiniam darbui ar paslaugoms, įskaitant elgetavimą, nusikalstamai veikai daryti arba kitiems išnaudojimo tikslams, baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki dvylikos metų.
 2. Tas, kas šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką padarė dviem ar daugiau vaikų arba mažamečiui, arba sukeldamas pavojų nukentėjusio asmens gyvybei, arba dalyvaudamas organizuotoje grupėje, arba žinodamas ar siekdamas, kad būtų paimtas nukentėjusio asmens organas, audinys ar ląstelės, arba būdamas valstybės tarnautojas ar viešojo administravimo funkcijas atliekantis asmuo ir vykdydamas įgaliojimus, baudžiamas laisvės atėmimu nuo penkerių iki penkiolikos metų.
 3. Nukentėjęs nuo šiame straipsnyje numatytos veikos asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamą veiką, kurią jis buvo tiesiogiai priverstas padaryti dėl jam padarytos šiame straipsnyje numatytos veikos.
 4. Už šio straipsnio 1 ir 2 dalyse numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.
39. Prekybos žmonėmis apibrėžimas pagal BK 147 str. apima veiksmo, priemonių bei tikslo elementus, kaip nurodyta Konvencijos 4 straipsnyje. Dėl priemonių, GRETA pastebi, kad “sukčiavimas ir “pagrobimas” nėra išskirti BK 147 str. Lietuvos valdžios institucijos paaiškino, kad “sukčiavimą” apima lietuviškas “apgaulė” (EN- “deceit”)¹⁵, ir kad lietuvių kalboje atskirų žodžių “sukčiavimui” ir “apgaulei” nėra. O dėl “pagrobimo”, valdžios institucijos mano, kad tai yra įtraukta į sąvoką “laikyti asmenį nelaisvėje”, o tai yra vienas iš veiksmų, paminėtų BK 147 str. ir kad “pagrobimo” išskyrimas tarp priemonių nieko nepakeistų praktiniame straipsnio taikyme.
40. GRETA džiaugiasi, kad išnaudojimo formos, įtrauktos į BK 147 str. ir 157 str. atitinka Konvencijos 4 (a) str. ir, nors formų sąrašas nėra baigtinis, tai reiškia, kad naujos prekybos žmonėmis išnaudojimo formos patenka į šį apibrėžimą. Be to, GRETA pastebi, kad 147 ir 157 str. yra teigiama, kad prekybos žmonėmis aukos sutikimas išnaudojimui neatleidžia nuo prekybos žmonėmis nusikaltimo atsakomybės. Be to, pagal BK 157 str. priemonių panaudojimas nėra svarbus, kai kalbama apie prekybą vaikais, kaip to reikalauja Konvencijos 4 (c) str.
41. Išsamesnė Prekybos žmonėmis ir susijusių nusikaltimų apibrėžimo analizė iš materialinės baudžiamosios teisės pusės pateikta 150-155 dalyse.

¹⁴ Žr. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas.

¹⁵ Žr. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas.

ii. *“Prekybos žmonėmis aukos” apibrėžimas*

42. Konvencijoje apibrėžiama “prekybos žmonėmis auka” reiškia “bet kokį fizinį asmenį, kuris patiria prekybos žmonėmis veiksmus, kaip apibrėžta šiame straipsnyje”. Prekybos žmonėmis aukų pripažinimas yra labai svarbus, nes tai suteikia joms plataus masto apsaugą bei pagalbos priemones, kurias numato Konvencija.

43. Pasak Lietuvos valdžios institucijų, bet koks asmuo, kurio atžvilgiu padaryti nusikaltimai pagal BK 147 ar 157 str. bus pripažinti prekybos žmonėmis aukomis. Pagal BK 28 str. “fizinis asmuo, kuriam padaryta fizinė, materialinė ar moralinė žala baudžiamuoju nusikaltimu bus pripažintas auka”. Be baudžiamąjo proceso, teikiant pagalbą, yra taikomas platesnis apibrėžimas ir prekybos žmonėmis aukos gali būti nustatomos Valstybės sienos apsaugos pareigūnų, darbo biržų pareigūnų, darbo inspektorių (žr. 102 ir 109 dalis).

44. Prekybos žmonėmis aukos nustatymo klausimas bus aptariamas šios ataskaitos dalyje išsamiau, bus nagrinėjamas aukų nustatymas bei joms teikiamos pagalbos priemonės kartu su GRETA pasiūlymais (žr. 113 ir 125 dalis).

- c. Kompleksinis požiūris į veiksmus prieš prekybą žmonėmis, visų suinteresuotų pusių ir veiksmų koordinavimas bei tarptautinis koordinavimas

i. *Kompleksinis požiūris ir koordinavimas*

45. Vienas iš Konvencijos tikslų yra sukurti išsamią ir visapusišką aukų ir liudytojų apsaugos ir pagalbos jiems sistemą. Siekiant dirbti veiksmingai, bet kokie nacionaliniai kovos su prekyba žmonėmis veiksmai turi būti išsamūs bei apimti daugelį sričių bei atsižvelgti į daugialypes kompetencijas. Pagal Konvencijos 29(2) str. Šalys turi imtis priemonių užtikrinti nacionalinių politikos krypčių koordinavimą ir veiksmus prieš prekybą žmonėmis, o tai apima ir tam skirtų koordinavimo institucijų įsteigimą. Be to, Konvencija kalba apie bendradarbiavimo poreikį bei strateginių partnerystės kūrimą su pilietine visuomene per bendradarbiavimo sistemas, kurios gali padėti vyriausybėms vykdyti Konvencijoje numatytus įsipareigojimus (35 str.).

46. Lietuvos kovos su prekyba žmonėmis sistema labiausiai orientuota į Lietuvos piliečių užsienyje išnaudojimą visomis formomis. Pagal Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos 58 str., prekyba žmonėmis yra tarptautinio pobūdžio organizuoto nusikalstamumo forma ir Lietuvos valdžios institucijos turi imtis priemonių kovai su juo nustatydamos pagrindines Prekybos žmonėmis priežastis bei asmenis, dalyvaujančius prostitucijos veikloje (nepalankios gyvenimo sąlygos, nedarbas, smurtas artimoje aplinkoje), informuoti visuomenę apie prekybos žmonėmis riziką, užtikrinti prekybos žmonėmis aukų rehabilitaciją teikiant socialinę, psichologinę ir teisinę pagalbą bei vystant veiksmingą duomenų apie prekybą žmonėmis pasikeitimą bei rinkimą. GRETA pastebi, kad yra atnaujintas Veiksmų planas paminėtas 17 dalyje, kurioje numatomos papildomos priemonės, kurių bus imtasi iki 2016 m., tačiau jose nėra jokių numatytų priemonių kovai su prekyba žmonėmis Lietuvoje Lietuvos ar užsienio piliečių atžvilgiu.

47. GRETA buvo informuota, kad dvi Nacionalinių veiksmų planų įgyvendinimo dėl kovos su prekyba žmonėmis vertinimo ataskaitos buvo paskelbtos 2007 metais ir 2009 metais. 2014 metų vasarą Nacionalinė aukščiausioji audito institucija Lietuvoje surengė kovos su prekyba žmonėmis veiklų ir struktūrų vertinimą bei Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos vertinimą. Vertinimo ataskaitą numatyta paskelbti iki 2015 metų vasaros. **GRETA norėtų, kad ją informuotų apie šio vertinimo rezultatus.**

48. GRETA pastebi, kad tarpinstitucinė Komisija, atsakinga už Nacionalinės Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programą, susitiko 2013 metų pabaigoje patvirtinti metinės veiklos apžvalgos, kuri buvo perduota Vyriausybei 2014 metų pradžioje. Tačiau GRETA neramina tai, kad Veiksmų planui nebuvo skirtas biudžetas valstybiniu bei vietos lygiu. GRETA taip pat pastebi, kad turimi finansiniai bei žmogiškieji ištekliai Tarpinstitucinės Komisijos sekretariate, kuriame dirba du asmenys, yra nepakankami, kad Komisija koordinuotų kovos su prekyba žmonėmis veiklas veiksmingai.

49. Nacionalinio koordinatoriaus funkcijos buvo pavestos Vidaus reikalų ministrui, kuris yra Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos įgyvendinimo komisijos pirmininkas, Vyriausybės įsakymu¹⁶. Be to, pagal 2013 m. rugsėjo 6 d. įsakymą Nr. IV-750 Viešojo saugumo tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos atlieka Nacionalinio pranešėjo funkcijas. Šiuo požiūriu, GRETA pastebi, kad skiriant nepriklausomą nacionalinį pranešėją ar kitokią nepriklausomą instituciją, kuri rinktų informaciją apie prekybos žmonėmis dinamiką, būtų labai naudinga¹⁷. **GRETA ragina Lietuvos atsakingas institucijas svarstyti galimybes paskirti nepriklausomą nacionalinį pranešėją ar sukurti kitokią nepriklausomą mechanizmą vykdyti valstybės institucijų kovos su prekyba žmonėmis veiksmų stebėseną ir teikti rekomendacijas atsakingiems asmenims ir institucijoms (Konvencijos 29 straipsnio 4 dalis ir Aiškinamojo rašto 298 punktą).**

50. Nors GRETA džiaugiasi specializuotų NVO dalyvavimu neformaliame tinkle, reikia pastebėti, kad NVO nedalyvauja Tarpinstitucinės Komisijos darbe. Be to, profesinės sąjungos dar nėra dalyvavę kovos su prekyba žmonėmis iniciatyvose Lietuvoje, išskyrus Adstringo projektą (žr. 69), kuris buvo įgyvendinamas 2012-2014 m. NVO atstovai manė, kad kovos su prekyba žmonėmis veiklos koordinavimas buvo efektyvesnis, kai buvo įgyvendinami atskiri kovos su prekyba žmonėmis veiksmų planai iki 2013 m. Valstybinių institucijų atstovai pritarė, kad nors ir kasdieninis kovos su prekyba žmonėmis atstovų bendradarbiavimas yra pagerėjęs, koordinavimas nėra priskirtas institucijoms ir jo veiksmingumas remiasi esamais asmeniniais kontaktais.

51. Kalbant apie koordinavimą savivaldybių lygiu, GRETA džiaugiasi esamomis tarpdisciplininėmis grupėmis daugelyje savivaldybių (žr. 22), kuriose dalyvauja atstovai iš atitinkamų institucijų, tokių kaip vietos prokuratūra, policija ir įvairių NVO. 2014 metais prasidėjo regioninis projektas "Savivaldybių vaidmens stiprinimas kovoje su prekyba žmonėmis". Lietuvoje projektui vadovavo Lietuvos savivaldybių asociacija. 2015 m. bus parengtos gairės savivaldybėms, kuriose bus nurodyta, kaip elgtis prekybos žmonėmis atvejais bei plėtoti vietos nukreipimo modelius.

52. GRETA buvo informuota apie plintančias tendencijas, tokias kaip prekyba žmonėmis darbo išnaudojimo tikslais, taip pat ir Lietuvoje, bei pranešimus apie prekybą žmonėmis priverstiniam nusikalstamumui ir elgetavimui, dažnai tarp aukų būdavo vaikų. Aukų amžius tampa vis jaunesnis. Be to, lietuvių moterų fiktyvios santuokos užsienyje (dažnai Jungtinėje Karalystėje) yra kitas vis dažniau pasitaikantis reiškinys, dažnai tokios moterys tampa išnaudojimo aukomis. Daug tokių atvejų nebuvo pripažinti prekybos žmonėmis atvejais tose šalyse, kur jie pasitaikydavo, dėl to buvo sunku nustatyti aukas ir tirti nusižengimus.

53. **GRETA ragina Lietuvos atsakingas institucijas stiprinti kovos su prekyba žmonėmis veiksmus patvirtinant atskirą kovos su prekyba žmonėmis planą ir skiriant finansavimą jame numatytiems priemonėms įgyvendinti.**

54. **GRETA ragina Lietuvos valdžios institucijas tobulinti institucinę kovos su prekyba žmonėmis sąrangą siekiant sustiprinti kovos su prekyba žmonėmis koordinavimą ir užtikrinti efektyvesnę visų atsakingų viešojo sektoriaus subjektų dalyvavimą koordinuojant kovos su prekyba žmonėmis veiksmus. Lietuvos atsakingos institucijos turėtų skirti pakankamus žmogiškuosius ir finansinius išteklius, kad būtų įmanoma užtikrinti sklandų kovos su prekyba žmonėmis koordinavimo mechanizmo veikimą. Specializuotos nevyriausybines bei kitas pilietines visuomenės (pavyzdžiui, profesinės sąjungos) organizacijos turėtų dalyvauti planuojant, koordinuojant ir vertinant kovos su prekyba žmonėmis veiksmus. Taip pat turi būti sustiprintas kovos su prekyba žmonėmis koordinavimas savivaldybėse (vertikaliai tarp atsakingų subjektų ir horizontaliai su atsakingomis nacionalinėmis institucijomis, įstaigomis ir organizacijomis bei tarp savivaldybių).**

¹⁶ Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas Nr. 675 dėl tarpinstitucinės komisijos steigimo.

¹⁷ [Fourth General Report on GRETA's activities](#) (ketvirtoji GRETA veiklos ataskaita) nuo 2013 m. rugpjūčio 1 d. iki 2014 m. rugsėjo 30 d.

55. **GRETA taip pat mano, kad turi būti sustiprintas kovos su prekyba žmonėmis koordinavimas savivaldybėse (vertikaliai tarp atsakingų subjektų ir horizontaliai su atsakingomis nacionalinėmis institucijomis, įstaigomis ir organizacijomis bei tarp savivaldybių).**

ii. Specialistų mokymai

56. Policijos pareigūnų bei darbo biržų specialistų mokymai prekybos žmonėmis klausimais yra viena iš veiklų, veiksmų plane, numatytų 17 dalyje. Kriminalinės policijos biuro pareigūnai rengia mokymus kolegoms iš teritorinių policijos padalinių ir specialistams iš kitų institucijų (kriminalinės ir viešosios policijos pareigūnams, naujai paskirtiems tyrėjams, konsulato pareigūnams). Pasak valdžios institucijų, dukart per metus Policijos mokykla rengia mokymo kursus Prekybos žmonėmis prevencijos srityje, kuriuose dalyvauja 32 policijos pareigūnai. Be to, nuo 2012 metų du Pasieniečių mokyklos pareigūnai yra apmokomi Frontex kovos su prekyba žmonėmis klausimais. Nuo 2013 metų Pasieniečių mokykla rengia mokymo kursus pareigūnams, kurie atlieka kontrolę sienos kirtimo punktuose, kad jie galėtų nustatyti prekybos žmonėmis atvejus. Be to, visi Pasieniečių mokyklos pirmo kurso studentai yra apmokyti dėl prekybos žmonėmis nustatymo rodiklių bei metodų. Pasak Sienos apsaugos tarnybos atstovų 2013 metais šiuose mokymuose dalyvavo 47 pareigūnai, o 2014 metų pirmajame pusmetyje apmokytų pareigūnų skaičius pasiekė 50.

57. Darbo biržų darbuotojų mokymai yra organizuojami dukart per metus ir orientuojasi į problemų nustatymą įtraukiant esamas ir potencialias prekybos žmonėmis aukas į darbo rinką bei galimus tokių problemų sprendimo būdus. Iki 2014 metų, kiekvienuose mokymuose dalyvaudavo po 15 specialistų. 2014 metais mokymuose dalyvavo 81 darbo biržų darbuotojas. Be to, Užsienio reikalų ministerija rengia mokymus Konsulatų pareigūnams prieš tarnybos pradžią užsienyje apie prekybos žmonėmis aukų nustatymą bei jų nukreipimą pagalbai.

58. 2013 metais Nacionalinė Teismų administracija bendradarbiaudama su NVO Lietuvos Caritas įgyvendino projektą, kuris vadinosi "Pagalba prostitucijos ir prekybos žmonėmis aukoms", jo metu buvo organizuojami mokymai teisėjams: "Kovos su prekyba žmonėmis problemos ir sprendimo būdai Lietuvoje. Psichologinis aukos portretas: pažeidžiamumas ir priklausomybė". Apie 135 teisėjai ir teisėjų padėjėjai dalyvavo šiuose mokymuose. Be to, 2014 m. kovo 24 d. vyko mokymai dėl persekiojimo prekybos žmonėmis bylose, juos organizavo JAV ambasada Lietuvoje bei Generalinė prokuratūra. Šiuose mokymuose dalyvavo 19 teisėjų, du teisėjų padėjėjai ir vienas teismo pirmininkas.

59. Mokymai prekybos žmonėmis srityje yra nuolat rengiami prokurorams bendradarbiaujant su Lietuvos ir užsienio specialistais. Vertinamojo vizito metu Generalinė Prokuratūra bendradarbiaudama su Estijos Užsienio reikalų ministerija įgyvendino projektą, kuris vadinosi "Gerinant paramą aukoms baudžiamojo proceso metu: Kovos su prekyba žmonėmis mokymai Baudžiamojo teisingumo sistemos praktikams". GRETA buvo informuota, kad kadangi Lietuvoje buvo septyni prokurorai besispecializuojantys prekybos žmonėmis srityje, valdžios institucijos manė, kad nebūtų veiksminga jiems rengti atskirus mokymus, todėl įtraukė prokurorus į kitus mokymus organizuojamus teisės profesionalams, tokiems kaip teisėjai ir policijos tyrėjai. 2012-2014 m. prokurorai dalyvavo mokymuose bei seminaruose, kuriuose kartais dalyvaudavo ir kitų sričių specialistai. Mokymų temos buvo prekyba vaikais priverstinio nusikalstamumo bei elgetavimo tikslais, kova su prostitucija bei prekyba žmonėmis, tarptautinis bendradarbiavimas, prekybos žmonėmis nusikaltimų tyrimas, pagalbos prekybos žmonėmis aukoms stiprinimas baudžiamojo proceso metu.

60. Prekybos žmonėmis mokymų veiklą taip pat organizuoja Tarptautinės migracijos skyrius Vilniuje kartu su Lietuvos Caritas Gelbėkit Vaikus (Save the Children Lithuania) pagal Žmoniškųjų išteklių plėtros veiksmų programą 2007-2013 m., kuri yra finansuojama iš ES struktūrinių fondų bei vykdoma Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Caritas surengė mokymus tikslinėms grupėms penkiuose miestuose, juose dalyvavo 24 dalyviai. 2014 metais Tarptautinė migracijos organizacija surengė 10 mokymų skirtingose savivaldybėse, juose dalyvavo 198 socialinių paslaugų tiekėjai, taip pat buvo rengiami mokymai Vilniaus apskrities policijos pareigūnams apie prekybą žmonėmis (25 dalyviai), būsiamiems valstybės sienos apsaugos pareigūnams (150 dalyvių), ir dirbantiems sienos apsaugos darbuotojams (40 dalyvių). Lietuvos Caritas, bendradarbiaudamas su Lietuvos ir Norvegijos partnerių organizacijomis įgyvendina projektą, kuris vadinasi "Lietuvos visuomenė prieš prekybą žmonėmis: sisteminio požiūrio modelis", juo siekiama plėtoti tvarios paramos prekybos žmonėmis aukoms modelį, kuriame dalyvautų NVO atstovai, policijos pareigūnai, prokurorai, socialiniai darbuotojai, vaiko teisių gynėjai bei savivaldybių atstovai. 2013-2014 m. Caritas surengė daugiau nei 30 švietimo ir mokymo renginių daugumoje Lietuvos miestų, juose dalyvavo policijos pareigūnai, prokurorai, socialiniai darbuotojai, savanoriai, savivaldybių darbuotojai ir mokytojai.

61. 2013-2014 m. mokymai buvo organizuojami savivaldybių socialiniams darbuotojams, kurie dirba su socialinės rizikos šeimomis, įskaitant ir tuos, kurie yra pažeidžiami dėl prekybos žmonėmis, mokymus finansavo Socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

62. 2015 metais kovos su prekyba žmonėmis mokymai buvo planuojami savivaldybių personalui pagal regioninį projektą "Savivaldybių vaidmens stiprinimas kovoje su prekyba žmonėmis Baltijos jūros regione", kuriuo siekiama, *inter alia*, teikti vietos suinteresuotoms pusėms žinias bei priemones veiksmingai dirbti su prekybos žmonėmis bylomis bei plėsti regioninį bendradarbiavimo tinklą kovoje su prekyba žmonėmis.

63. GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų skirti daugiau pastangų užtikrinti periodinius atsakingų specialistų (ypač policijos pareigūnų, prokurorų, teisėjų, darbo inspektorių, vaikų teisių specialistų, socialinių darbuotojų, medikų, kurie gali teikti pagalbą aukoms) mokymus dėl prekybos žmonėmis ir prekybos žmonėmis aukų. Valdžios institucijos, bendradarbiaudamos su nevyriausybinėmis organizacijomis (toliau – NVO), turėtų parengti mokymų programas, kurios padėtų gilinti atsakingų specialistų žinias ir patobulinti įgūdžius nustatyti įvairių prekybos žmonėmis formų aukas, joms padėti ir jas apsaugoti (įskaitant baudžiamojo proceso metu), padėti joms gauti kompensaciją ir užtikrinti prekeivių žmonėmis baudžiamumą.

iii. Duomenų rinkimas ir moksliniai tyrimai

64. Konvencijoje skatinamas į žmogaus teises orientuotas požiūris kovos su prekyba žmonėmis politikos kryptyse bei atitinkama stebėseną bei vertinimas. Vienas svarbiausių dalykų yra nuolat turėti išsamią statistinę informaciją apie prekybos žmonėmis tendencijas bei pagrindinių suinteresuotų pusių veiklos rezultatus kovoje su prekyba žmonėmis. Duomenų rinkimas iš įvairių valstybinių institucijų bei NVO kelia duomenų apsaugos klausimus, ypač su tuo susijusių asmens duomenų klausimus. Buvo parengti duomenų rinkimo, saugojimo, perdavimo, kaupimo ir sklaidos tarptautiniai standartai. Tam, kad būtų užtikrintas šių standartų laikymasis, Šalys turi taikyti tinkamas duomenų apsaugos priemones bei metodus. Papildomas į žmogaus teises orientuoto požiūrio kovos su prekyba žmonėmis srityje reikalavimas rengiant politikos kryptis yra tyrimai bei analizė ir ypatingas dėmesys aukų teisėms ir interesams.

65. Lietuvoje Vidaus reikalų ministerijos Viešosios saugumo politikos departamentas rinko ir nagrinėjo informaciją apie prekybą žmonėmis nuo 2003 metų. Šis departamentas taip pat yra atsakingas už informacijos rinkimą bei analizę Kovos su prekyba žmonėmis srityje bei priemones, kurių imamasi kovoti su ja, ši informacija yra skelbiama Ministerijos tinklalapyje nuo 2011 metų. Dukart per metus Viešosios saugumo politikos departamentas renka informaciją iš Informacinių technologijų ir komunikacijos departamento, Policijos ir Migracijos departamento bei Valstybės sienos apsaugos tarnybos skyriaus Ministerijoje.

66. Vidaus reikalų ministerija gali paprašyti kovai su prekyba žmonėmis reikalingos informacijos iš kitų kompetentingų institucijų ir organizacijų, įskaitant ir savivaldybes bei TMO skyrių Vilniuje. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija teikia Vidaus reikalų ministerijai informaciją apie prekybos žmonėmis aukoms teikiamas paslaugas, kurios yra finansuojamos iš valstybės biudžeto. Statistinė informacija apie Policijos tyrimus dėl skirtingų baudžiamųjų nusikaltimų, įskaitant ir prekybą žmonėmis yra kaupiama Informacinių technologijų ir komunikacijų departamente prie Vidaus reikalų ministerijos.

67. Pagal Baltijos Jūros valstybių tarybos (BJVT) ataskaitą, kuri vadinosi “Objektyvūs duomenys – duomenų rinkimo priemonės apie prekybą žmonėmis Baltijos jūros regione”, Lietuvos policija pasirašė savitarpio supratimo memorandumą dėl pasikeitimo informacija su specializuotomis NVO, ypač Lietuvos Caritas (2006 m.) bei Dingusių asmenų šeimų paramos centru (2004 m.).¹⁸ Šie memorandumai reglamentuoja pasikeitimą informacija dėl prekybos žmonėmis nusikaltimų bei aukų bei bendradarbiavimo ir skubios pagalbos prekybos žmonėmis aukoms. Be to, duomenų valdymo sistemoje “Lietuvos teismo informacinė sistema” (LITEKO), kurią tvarko Nacionalinė teismų administracija, renkami duomenys apie bylas iš visų 67 Lietuvos teismų. Nuo 2008 metų, statistiniai duomenys apie baudžiamąsias, civilines ir administracinių pažeidimų bylas yra viešai skelbiami Nacionalinės teismų administracijos tinklalapyje. Duomenys apie baudžiamąsias bylas gali būti išskirstyti pagal BK nustatytus nusikaltimus.

68. Siekiant parengti, stebėti bei vertinti kovos su prekyba žmonėmis politikos kryptis, GRETA mano, kad kovos su prekyba žmonėmis strategijų rengimo, stebėsenos ir vertinimo tikslais Lietuvos valdžios institucijos turėtų toliau tobulinti ir užtikrinti išsamių duomenų dėl prekybos žmonėmis sistemą, kurioje būtų kaupiami patikimi statistiniai duomenys iš visų svarbiausių subjektų, įskaitant NVO, nustatančių prekybos žmonėmis aukas ir teikiančių joms pagalbą, kuriuos būtų galima apibendrinti pagal lytį, amžių, išnaudojimo rūšį, kilmės ir (ar) tikslo valstybę ir kt., imantis reikiamų priemonių užtikrinti asmens duomenų apsaugą.

69. Kalbant apie tyrimus prekybos žmonėmis srityje, 2012-2014 m. Vidaus reikalų ministerija bei Europos Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės institutas (HEUNI), (BJVT) darbo grupė Kovai su prekyba žmonėmis (TF-THB) bei Tartu universitetas įgyvendino ES finansuojamą projektą “ADSTRINGO: Kovoiant su prekyba žmonėmis darbo išnaudojimo tikslais kuriant geresnes partnerystes, gerinant nustatymą bei skatinant glaudesnę organizacinę požiūrį”.¹⁹ Šio projekto metu, buvo vykdomas sociologinis tyrimas dėl prekybos žmonėmis aukų verbavimo metodų priverstiniam darbui bei įdarbinimo agentūrų ir darbdavių Lietuvoje, Estijoje, Švedijoje ir Suomijoje. Tyrimo ataskaita su rezultatais buvo paskelbta 2013 metais.²⁰ Projekto metu buvo parengtos gairės siekiant užkirsti kelią piktnaudžiavimu pagrįstu verbavimui, darbo išnaudojimui bei migrantų darbuotojų prekybai Baltijos jūros regione.

70. Be to, GRETA buvo informuota, kad NVO Vyrų krizių centras remiant Šveicarijai vykdė tyrimą dėl to, kokie veiksniai paskatina vyrus priimti abejotinus darbo pasiūlymus užsienyje, kurie dažnai baigiasi išnaudojimu.

71. GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų vykdyti ir remti mokslinius tyrimus dėl prekybos žmonėmis, kurie būtų svarbus informacijos dėl vykdomų strategijų poveikio šaltinis ir pagrindas planuojant kitas priemones. Lietuvoje reiktų daugiau tyrimų šiose srityse: prekyba žmonėmis priverstiniam darbui ir priverstinėms nusikalstamoms veikoms, vidaus prekyba žmonėmis ir prekyba vaikais.

¹⁸ <http://www.cbss.org/wp-content/uploads/2013/04/Hard-Data.pdf>

¹⁹ <http://www.heuni.fi/en/index/researchareas/humantrafficking/adstringo-addressingtraffickinginhumanbeingsforlabourexploitationthroughimprovedpartnershipsenhanceddiagnosticsandintensifiedorganisationalapproaches.html>

²⁰ N. Ollus, A. Jokinen, M. Joutsen (eds.), Migrantų darbuotojų išnaudojimas Suomijoje, Švedijoje, Estijoje ir Lietuvoje: Suvokiant sąsają tarp verbavimo, neteisėto darbo bei prekybos žmonėmis darbo išnaudojimo tikslais, HEUNI, Helsinkis, 2013 m.

iv. Tarptautinis bendradarbiavimas

72. Pagal Konvenciją Šalys turi bendradarbiauti viena su kita "kiek galima labiau" siekdamas užkirsti kelią bei kovoti su prekyba žmonėmis, apsaugoti bei padėti aukoms, tirti susijusius baudžiamuosius nusikaltimus (32 str.).

73. Lietuvos valdžios institucijos nurodė, kad Europos Konvencija dėl savitarpio teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose bei jos papildomi protokolai yra teisinis tarptautinio teismo bendradarbiavimo pagrindas. Be to, teisinis bendradarbiavimas su ES valstybėmis narėmis yra reglamentuojamas atitinkamomis ES Tarybos pagrindų direktyvomis, kurios yra perkeltos į nacionalinę teisę. Bendradarbiavimas su kitomis šalimis irgi gali remtis atitinkamomis dvišalėmis ir daugiašalėmis sutartimis. Pasak Lietuvos valdžios atstovų, jei nėra jokios atskiros nuostatos dėl teisinio bendradarbiavimo supaprastinimo tarp tam tikros valstybės ir Lietuvos, Kovos su prekyba žmonėmis Konvencijos 34 straipsnis yra tiesiogiai taikomas, jei Šalis yra pasirašiusi Konvenciją. Tokiu atveju, už bendradarbiavimą atsakingos valdžios institucijos privalo nedelsiant informuoti prašančiąją galutinių tokių veiksmų rezultatų šalį.

74. Lietuva yra sudariusi dvišales sutartis dėl teisinės pagalbos civilinėse, šeimos, baudžiamosiose bylose su Armėnija, Azerbaidžanu, Baltarusija, Kazachstanu, Moldovos Respublika, Lenkija, Rusijos Federacija, Ukraina ir Uzbekistanu. Taip pat buvo sudaryta sutartis su Estija bei Latvija dėl teisinės pagalbos bei teisinių santykių. Be to, Lietuva sudarė sutartį su Latvija dėl bendradarbiavimo organizuoto nusikalstamumo ir kitų nusikaltimų srityse bei bendrų veiksmų pasienio regionuose bei susitarimą su Norvegija dėl teismų sprendimų baudžiamosiose bylose dėl laisvės atėmimo ar laisvės suvaržymo priemonių pripažinimo.

75. Lietuvos kompetentingos institucijos gali kitos šalies institucijoms teikti informaciją spontaniškai, be išankstinės užklauso. Kriminalinės Policijos biuras yra kontaktinis centras, teikdamas informaciją skubos atvejais kitos ES valstybės narės teisėsaugos institucijoms. Lietuvos Interpolo nacionalinis padalinys yra Lietuvos teisėsaugos institucijų bendradarbiavimo koordinacinis centras su Interpolo būstine bei kitų šalių nacionaliniais padaliniais. Be to, informacija galima keistis per ryšių palaikymo pareigūnus. Generalinė prokuratūra bendradarbiauja su atitinkamomis užsienio įstaigomis per Lietuvos teisėsaugos institucijas ar nacionalinį narį Eurojust'e.

76. Nors keletą kartų buvo svarstyta galimybė steigti Jungtines tyrimų grupes (JTG), Lietuva nei vienoje tokios grupės veikloje iki šiol nedalyvavo. Policijos ir prokuratūros atstovai informavo GRETA dėl lygiagrečių tyrimų ar susitarimo, kurioje šalyje vyks tyrimas, kai nusikaltimas yra tarptautinio pobūdžio. Pavyzdžiui, Lietuvos valdžios institucijos pasinaudojo bendradarbiavimu su Olandijos valdžios institucijomis 2010 m. gruodžio mėn. tyrime, kai moteris tapo prekybos žmonėmis auka Nyderlanduose. Lietuvos ir Olandijos policija vykdė lygiagrečius tyrimus, taip pat ir finansinį tyrimą. Byla vis dar tirama. Kitas tyrimas, pradėtas 2013 m. balandžio mėn. dėl lietuviškos moters, kuri buvo parduota į Vokietiją, apėmė glaudų bendradarbiavimą su Vokietijos policija. 2014 m. rugsėjo mėn. pagrindinis įtariamasis buvo suimtas. Tyrimas vyksta.

77. Pasak Lietuvos valdžios institucijų, tarptautinis bendradarbiavimas daugelyje prekybos žmonėmis bylų nekelia ypatingų problemų. Tačiau policijos bei prokuratūros atstovai informavo GRETA, kad kai kuriuose bylose pasikeitimas informacija užtrunka ilgai, o į kai kurias užklausas nėra atsakoma. Pavyzdžiui, valdžios institucijos paminėjo neseną bylą dėl prekybos žmonėmis Jungtiniuose Arabų Emyratuose, kuri buvo bendradarbiaujama su Interpolu, tačiau tyrimas buvo nesėkmingas. Kai kuriais atvejais užsienio teisėsaugos institucijos neinformuoja atstovų Lietuvoje apie Lietuvos prekybos žmonėmis aukų nustatymą, o tai suteiktų galimybę pradėti tyrimą prekeivių atžvilgiu Lietuvoje.

78. Lietuvos valdžios institucijos taip pat pateikė tarptautinio bendradarbiavimo pavyzdžių kovoje su prekyba žmonėmis, EMPACT grupės veiklą (kovos su prekyba žmonėmis veiklos planavimas ES) bei bendradarbiavimą Baltijos jūros regione (BJVT TF-THB, Šiaurės šalių ministrų taryba bei ES Baltijos jūros regiono strategijos įgyvendinimą).

79. GRETA ragina Lietuvos valdžios institucijas tęsti pastangas tarptautinio bendradarbiavimo srityje siekiant užkardyti prekybą žmonėmis ir suteikti pagalbą prekybos žmonėmis aukoms.

2. Prevencinių prekybos žmonėmis priemonių įgyvendinimas Lietuvoje

80. Pagal Konvencijos 5 str. Šalys privalo imtis koordinuotų veiksmų siekdamas užkirsti kelią prekybai žmonėmis, įtraukdamas atitinkamas NVO, kitas organizacijas bei atitinkamus pilietinės visuomenės narius. Konvencijoje numatyta, kad Šalys privalo imtis veiksmų, skirtų sumažinti paklausą, stiprinti sienų kontrolę bei užtikrinti sąžiningumą, saugumą ir kelionės bei tapatybės dokumentų tinkamumą (6 – 9 str.).

81. Pagal Konvenciją, priemonės, skirtos sumažinti prekybos žmonėmis aukų paklausą, ypač moterų ir vaikų, turi būti suvokiamos kaip teigiama prievolė Šalims priimti ir užtikrinti tokias priemones prekybos žmonėmis aukų atžvilgiu bet kokio išnaudojimo formoms (žr. 108 Aiškinamosios Konvencijos ataskaitos dalį). Kaip yra nurodyta Žmogaus teisių ir prekybos žmonėmis rekomenduojamose principuose ir gairėse, strategijos, skirtos užkirsti kelią prekybai žmonėmis turi būti orientuotos į paklausą kaip pagrindinę prekybos žmonėmis priežastį.²¹

a. Visuomenės švietimo ir poreikio mažinimo priemonės

82. 2012-2013 metais Lietuvos valdžios institucijos pastebėjo, kad padaugėjo pareiškimų dėl Lietuvos piliečių išnaudojimo darbo tikslais užsienyje bei abejotinų darbo pasiūlymų, taip pat ir internetu. Reaguodama į šį reiškinį, Vidaus reikalų ministerija užsakė nuomonių tyrimą, kurį atliko įmonė "Baltijos Tyrimai", kuriame buvo apklausti 3022 asmenys nuo 15 iki 74 metų. Pasak rezultatų, respondentai buvo linkę priimti darbo pasiūlymus užsienyje nepatikrinę jų patikimumo bei atskirų sąlygų bei nepranešdavo apie piktnaudžiavimo atvejus teisėsaugos institucijoms. 2013 metais Vidaus reikalų ministerija, finansuojama ES, surengė informacinę kampaniją apie prekybą žmonėmis priverstinio darbo tikslais ir sukūrė video įrašą. ES kovos su prekyba žmonėmis dienos minėjimo proga, 2013 m. spalio 18 d. Vidaus reikalų ministerija, bendradarbiaudama su Europos Komisija bei Lietuvos Seimu, surengė tarptautinę konferenciją "Nagrinėjant sąsajas tarp Interneto ir prekybos žmonėmis: elektroninė erdvė prevencijai, ne verbavimui".

83. 2013 metais, tris su sąmoningumo skatinimu prekybos žmonėmis klausimais susijusius projektus įgyvendino NVO Gelbėkit Vaikus ir Lietuvos Caritas bei TMO Vilniaus skyrius pagal Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programą 2007-2013 m. Ši programa yra finansuojama iš ES struktūrinių fondų, pagal kurią 1.1 mil. Litų (apie € 320 000) buvo planuoti prevencijos prekybos žmonėmis projektams 2013 m. Numatyta, kad pagal Veiksmų programą kovos su prekyba veiklų finansavimas tęsis po 2015 metų. Kaip paminėta 60 dalyje, Lietuvos Caritas, kartu su 46 partneriais įgyvendina projektą "Lietuvos visuomenė prieš prekybą žmonėmis: sisteminio požiūrio modelis" (biudžetas: 96 126 €), kuriuo siekiama, *inter alia*, skatinti visuomenės sąmoningumą apie prekybą žmonėmis, leisti leidinius, mokyti tikslines grupes bei pasinaudoti plataus masto socialinės žiniasklaidos priemonėmis. Gelbėkit Vaikus organizacija įgyvendina projektą "Priemonių kūrimas ir įgyvendinimas siekiant užkirsti kelią prekybai vaikais Lietuvoje", tai apima sąmoningumo skatinimą, medžiagos apie prekybą žmonėmis leidybą, informacijos sklaidą autobusų stotelėse bei kitose viešosiose vietose, programų per televiziją bei radiją transliavimą. Šio projekto, kurį įgyvendina TMO Vilniaus skyrius, metu buvo leidžiama bei platinama mokymų medžiaga, vizualinės informacijos leidiniai, transliuojami filmai bei radijo laidos.

²¹ 4 principas priedo prie Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro ataskaitos (E/2002/68/Add. 1), <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Traffickingen.pdf>

84. Europos Užimtumo tarnybos²² (EURES) Lietuvos darbo biržos skyrius ir 10 EURES padalinių savivaldybės darbo biržose dalyvauja veikloje, kuria siekiama užkirsti kelią neteisėtam darbui tikrinant darbo pasiūlymų atitiktį susijusių valstybių darbo teisei (darbo sutartys, atlygis, darbo laikas) bei sąmoningumo skatinimui tarp asmenų, ieškančių darbo rengiant kampanijas, konsultuojant ir dalinant informacinius leidinius apie teises ir pareigas.

85. Taip pat savivaldybėse yra įgyvendinamos prekybos žmonėmis prevencijos priemonės. Pavyzdžiui, Kauno savivaldybėje buvo rengiamos paskaitos vaikams 47 mokyklose apie prekybos žmonėmis riziką, 21 mokykloje mokykliniai žaidimai ir konkursai apie prekybos žmonėmis riziką, o 63 mokyklose vyko diskusijos apie prekybą žmonėmis gyvenimo įgūdžių tobulinimo paskaitose. Kauno savivaldybė, bendradarbiaudama su Kauno moterų asociacija, įgyvendino projektą dėl prekybos žmonėmis prevencijos orientuodamasi į socialinių darbuotojų įgūdžių tobulinimą. Panevėžio savivaldybė surengė diskusijas apie prekybą žmonėmis mokyklose dalyvaujant policijos atstovams, prokuratūros atstovams, socialiniams darbuotojams ir Lietuvos Caritas atstovams, vyko filmo "Lilya 4-Ever" peržiūra.

86. Dingusių asmenų šeimų paramos centras įgyvendina projektus, gerindamas vaikų specialiose mokyklose su protine negalia gyvenimo įgūdžius. Ši NVO taip pat vysto koordinuotą veiklą, kovodama su prekybos žmonėmis aukų diskriminacija, skatindama teigiamą požiūrį tikslinių grupių atžvilgiu ir kalbėdama apie neigiamus stereotipus. Lietuvos Caritas surengė švietimo renginius Šilalės rajono mokyklose bei sąmoningumo skatinimo renginius Kaune, Klaipėdoje, Marijampolėje, Šiauliuose, Kupiškyje ir Biržų vidurinėse mokyklose bei vaikų globos įstaigose. Klaipėdos socialinės ir psichologinės paramos centras įgyvendina projektą "Socialinė parama prekybos žmonėmis ir priverstinės prostitucijos aukoms, jų integracija į visuomenę ir darbo rinką", kurių metu buvo rengiami seminarai jauniems žmonėms. 2012-2014 m. Socialinės ir psichologinės paramos centras surengė projektą "Sustabdyk prekybą: Kova su seksualinių paslaugų paklausa, kurias teikia prekybos žmonėmis aukos, moterys ir mergaitės", finansuojama ES Prevencijos ir kovos su nusikaltimais programa (ISEC). Programoje dalyvavo penkios šalys (Kipras, Suomija, Airija, Bulgarija ir Lietuva). Vyrų krizių centras įgyvendino prevencinį švietimą jauniems žmonėms Kaune ir Kauno rajone bei paramos programą vyrams, potencialioms prekybos žmonėmis aukoms.

87. Vertinimo vizito metu valstybinių institucijų atstovai ir NVO GRETA delegacijai pranešė, kad nepaisant paminėtų iniciatyvų informuoti visuomenę apie Prekybos žmonėmis rizikas, bendras suvokimas apie prekybą žmonėmis yra gana menkas. Pasak Seimo narių, reikia labiau skatinti sąmoningumą ir nukreipti veiklas į pažeidžiamas grupes, tokias kaip socialiai pažeidžiamos šeimos, asmenys su protine negalia, vaikai su negalia ir vaikai, esantys globos namuose.

88. Sveikindama pastangas šviesti visuomenę dėl prekybos žmonėmis, **GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų tęsti visuomenės švietimo dėl prekybos žmonėmis priemones ir toliau teikti informaciją visuomenei dėl naujų prekybos žmonėmis formų, kaip prekyba žmonėmis priverstiniam darbui, priverstinėms nusikalstamoms veikoms ir fiktyvioms vedyboms išnaudojimo tikslais. Lietuvos valdžios institucijos turėtų planuoti informacines ir švietimo kampanijas kartu su pilietine visuomene ir remdamosi ankstesnių prevencinių priemonių poveikio vertinimu. Taip pat tikslinės prevencinės priemonės turėtų būti įgyvendinamos rizikos grupėms, galinčioms nukentėti nuo prekybos žmonėmis, kaip asmenims su psichine negalia, vaikams specialiose mokyklose ir vaikų namuose bei vyrams, patekusiems į sunkią gyvenimo situaciją.**

²² Europos Užimtumo tarnyba (EURES) yra bendradarbiavimo principu pagrįstas tinklas, kurį koordinuoja Europos Komisija ir kuris yra skirtas padėti laisvam darbuotojų judėjimui Europos Ekonominės erdvės šalyse bei Šveicarijoje. Tinklo partneriai yra valstybinės įdarbinimo tarnybos, profesinės sąjungos ir darbdavių organizacijos.

89. Kalbant apie priemones, siekiant mažinti paklausą, BK 147² straipsnis kriminalizuoja priverstinio darbo ar paslaugų naudojimą, įskaitant ir seksualines paslaugas, kai asmuo, besinaudojantis jomis žinojo ar turėjo žinoti, kad šios paslaugos buvo gautos išnaudojant prekybos žmonėmis auką.²³ GRETA džiaugiasi šia nauja nuostata ir pastebi, kad vienas tyrimas buvo pradėtas remiantis šia nuostata 2014 m. **GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų skirti daugiau pastangų mažinti parduotų žmonių paslaugų poreikį visose jų išnaudojimo srityse.**

- b. Socialinės, ekonominės ir kitos iniciatyvos rizikos grupėms, galinčioms nukentėti nuo prekybos žmonėmis

90. Pagal Užimtumo skatinimo įstatymo 4(1) straipsnio 12 pastraipą, prekybos žmonėmis aukos, kurios lankėsi psichologinės-socialinės ir/ar profesinės reabilitacijos programose turi teisę į papildomą paramą dėl prieigos prie darbo rinkos, jei jos kreipiasi į vietos darbo biržą per šešis mėnesius po minėtos programos pabaigos.

91. Vertinimo vizito metu Seimo nariai paminėjo su lytimi susijusį smurtą kaip vieną iš veiksnių, kodėl prekybos žmonėmis aukomis tampa moterys. GRETA pastebi, kad 2013 metais Lietuva pasirašė Europos Tarybos Konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su ja ("Stambulo Konvencija"). 2011 metais buvo priimtas Smurto artimoje aplinkoje įstatymas siekiant kovoti su lytimi susijusiu smurtu. Be to, Lietuvos Vyriausybė priėmė 2014 m. Valstybinę smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2014–2020 metų programą ir Veiksmų planą 2014-2016 m. Veiklą pagal šį planą koordinuoja speciali darbo grupė.

92. GRETA buvo informuota apie tyrimus, kuriuos atlieka Kauno Universiteto Sociologijos fakultetas, tyrimų tikslas yra nustatyti ir užkirsti kelią prekybos žmonėmis riziką tarp vyrų. Kitas projektas, kuriuo siekiama teikti psichologinę pagalbą vyrams sunkiais gyvenimo etapais buvo planuojama, kad bus finansuojama Kauno Savivaldybės 2014 metais.

93. **GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų stiprinti prekybos žmonėmis prevenciją per socialines ir ekonomines priemones rizikos grupėms, galinčioms nukentėti nuo prekybos žmonėmis, ir įtraukti prekybos žmonėmis prevenciją į kovos su smurtu dėl lyties strategijas.**

- c. Pasienio priemonės, siekiant užkirsti kelią prekyba žmonėmis ir priemonės, skatinančios legalią migraciją

94. Pagrindinis Valstybės sienos apsaugos tarnybos tikslas kovojant su prekyba žmonėmis yra nustatyti potencialias prekybos žmonėmis aukas sienos kirtimo punktuose bei užkirsti kelią šiam nusikaltimui. Rizikos analizė bei vertinimas sienos kirtimo punktuose yra atliekama sienos apsaugos pareigūnų, remiantis rizikos analizės rekomendacijomis ir procedūromis, patvirtintomis Valstybės sienos apsaugos tarnybos viršininko įsakymu. Šiuose dviejuose dokumentuose yra rizikos profiliai ir tarptautinių nusikaltimų rodikliai, įskaitant ir prekybą žmonėmis.

95. Valstybės sienos apsaugos tarnybos pradėjo tik keletą tyrimų prekybos žmonėmis srityje remiantis žvalgybine informacija, gauta tyrimų metu, paskutinytis buvo 2011 metais. Valstybės sienos apsaugos tarnyba vadovaujasi prekybos žmonėmis aukų nustatymo procedūra, kuri yra patvirtinta Valstybės sienos apsaugos tarnybos viršininko 2014 m. sausio 31 d. (žr. 101 dalį) įsakymu. Be to, sienos apsaugos pareigūnai naudojami praktiniu vadovu, kurį parengė Frontex visoms ES Valstybėms narėms, kurios siekia nustatyti prekybos žmonėmis aukas prie sienos.

²³ Ši nuostata buvo priimta 2012 m. birželio 30 d. Įstatymu Nr. XI-2198 dėl Baudžiamojo kodekso 147, 147(1), 157 ir 303 straipsnių pakeitimo, Kodekso papildymo 147(2) straipsniu.

96. Pagal Įstatymo dėl Užsieniečių teisinės padėties 21-3 str. sprendimai dėl vizų išdavimo užsienio piliečiams ar jų panaikinimo ar atšaukimo yra vykdomi Lietuvos diplomatinė misijų ar konsulatų ar Migracijos Departamento prie Vidaus reikalų ministerijos. Migracijos departamentas teikia informaciją dėl teisėto atvykimo ir gyvenimo Lietuvoje sąlygų.²⁴ Lietuvos ambasados ir konsulatų, o taip pat ir Užsienio reikalų ministerija teikia informaciją internetu dėl atvykimo į Lietuvą procedūrų.

d. Kokybę, saugumą ir kelionės bei tapatybės dokumentų tikrumą užtikrinančios priemonės

97. Pasak Lietuvos valdžios institucijų, Lietuvos kelionės ir tapatybės dokumentai atitinka 2004 m. gruodžio 13 d. Tarybos Reglamentą (EB) Nr. 2252/2004 dėl valstybių narių išduodamų pasų ir kelionės dokumentų apsauginių savybių ir biometrikos standartų bei Tarptautinės Civilinės aviacijos organizacijos (ICAO) rekomendacijas. Šiuo metu naudojamos tapatybės kortelės atitinka ISO/IEC 7810:1995 standarto reikalavimus ID-1 kortelėms ir turi įmontuotą kontaktinį ir bekontaktį lustą su lazeriu išgraviruotais duomenimis. Kai yra išduodami, asmens tapatybės pažymėjimas ir kvalifikuotas sertifikatas yra registruojami elektroniniu būdu kontaktiniame luste, o veido atvaizdas ir pirštų antspaudai yra įrašomi bekontaktiniame luste. Pase yra iš polikarbonato pagamintas asmens duomenų lapas, kur duomenys, atvaizdas ir parašas yra išgraviruoti lazeriu. Paso forma ir kalbos atitikdavo ES reikalavimus²⁵, taikomus vieningo formato pasams. Moderniosios technologijos yra naudojamos apsaugoti dokumentus nuo padirbinėjimo ir klastojimo ir užtikrina greitesnę patikrą.

98. Šių dokumentų spausdinimo ir gamybos reikalavimai yra įtvirtinti Lietuvos Respublikos saugiųjų dokumentų ir saugiųjų dokumentų blankų gamybos įstatyme. Informacinių technologijų ir komunikacijų departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos tvarko ir registruoja negaliojančius asmens duomenis.

3. Priemonių, skirtų apsaugoti ir skatinti Prekybos žmonėmis aukų teises, įgyvendinimas Lietuvoje

a. Prekybos žmonėmis aukų nustatymas

99. Pagal Konvencijos 10 str. Šalys privalo patvirtinti priemones, skirtas nustatyti aukoms. Tam, kad tai padarytų, Šalys privalo kompetentingose institucijose skirti asmenis, kurie yra apmokyti ir kvalifikuoti užkirsti kelią ir kovoti su prekyba žmonėmis, nustatyti ir padėti aukoms, įskaitant ir vaikus. Prekybos žmonėmis aukos nustatymas yra užtrunkantis procesas ir todėl Konvencija numato potencialių aukų teises numatydama, kad kai kompetentinga institucija turi pagrindo manyti, kad asmuo yra prekybos žmonėmis auka, jis/ ji negali būti išsiųsti iš šalies, kol nustatymo procesas nebus pasibaigęs, ir asmuo pagal Konvenciją turi gauti pagalbą.

100. Lietuvoje prekybos žmonėmis aukos nustatymą gali atlikti keletas institucijų. Pagal baudžiamąją teisę, prekybos žmonėmis aukos nustatymą atlieka tyrėjas, prokuroras arba teismas. GRETA buvo informuota, kad 2013-2014 m. Vidaus reikalų ministerija parengė ir paplatino atitinkamoms teisėsaugos institucijoms aukų nustatymo kriterijus.²⁶

101. Atskira prekybos žmonėmis aukos nustatymo procedūra buvo patvirtinta Valstybės sienos apsaugos tarnybos 2014 m. sausio 31 d. Joje aprašomi Valstybės sienos apsaugos pareigūnų veiksmai nustatant galimą prekybos žmonėmis atvejį, taip pat nustatymo procedūra bei asmens nukreipimas pagalbos. Nustatę galimą prekybos žmonėmis auką, Valstybės sienos apsaugos pareigūnai turėtų informuoti NVO, kuri teikia pagalbą prekybos žmonėmis aukoms ir, aukai sutikus, perkelti jį/ ją į atitinkamą NVO.

²⁴ <http://www.migracija.lt/index.php?-1803999119>

²⁵ 2000 m. spalio 17 d. Valstybių narių vyriausybės atstovų, susitikusių Taryboje, nutarimas, papildantis 1981 m. birželio 23 d., 1982 m. birželio 30 d., 1986 birželio 14 d. ir 1995 m. liepos 10 d. nutarimus dėl pasų ir kitų kelionės dokumentų saugumo požymių (2000/C 310/01).

²⁶ Lietuvių kalba: <http://www.anti-trafficking.lt/docs/VRM%20identifikavimo%20kriterijai.pdf>

102. Darbo biržos specialistų aukų nustatymo procedūra buvo patvirtinta 2014 m. sausio 31d. Lietuvos darbo biržos direktoriaus įsakymu. Nustatymą pradeda tas asmuo, kuris pirmas pamato galimą auką. Jei toks susitikimas įvyksta savivaldybės darbo biržoje, gali būti išduota aukos nustatymo kortelė ir, asmeniui sutikus, byla perduodama policijai per vieną darbo dieną.

103. Valstybinės darbo inspekcijos atstovų ir kitų valstybinių institucijų atstovų nuomone, su kuriais buvo susitikta vizito metu, veiksmai prieš prekybą žmonėmis yra nauja sritis Darbo inspekcijai ir teritoriniams jos skyriams. Šiuo metu jie yra apmokomi taikyti naujas aukos nustatymo procedūras. Iš viso yra 142 darbo inspektoriai, kurie dirba 10 teritorinių padalinių. Penki didžiausi teritoriniai padaliniai turi mobilias inspekcijų grupes neteisėto darbo atvejams nustatyti. Valdžios institucijos deda pastangas siekdamos užtikrinti, kad skirtingų sektorių inspektoriai, įskaitant ir maitinimo ar žemės ūkio sektorius išmanytų nustatymo procedūrą bei prekybos žmonėmis aukų rodiklius. Tikrinimai dažniausiai vyksta iš anksto neįspėjus. Pagal procedūrą, darbo inspektoriai privalo pranešti apie bet kokį prekybos žmonėmis įtarimą policijai ir prokuratūrai bei bendradarbiauti su NVO. Darbo inspektoriai turi prekybos žmonėmis aukų nustatymo priemonę savo tikrinimų metu, kuri vadinasi "Prekybos žmonėmis aukų nustatymo priemonė, numatanti prekybos žmonėmis aukų nustatymo bei perdavimo procedūrą". Ši priemonė buvo patvirtinta Valstybinės Darbo inspekcijos 2014 m. sausio 20 d. Pasak Darbo inspekcijos atstovų, vienas iš sunkumų, su kuriuo susiduriama nustatant prekybos žmonėmis atvejus tikrinimų metu, yra neteisėtai įdarbintų asmenų nenoras pranešti apie piktnaudžiavimo atvejus. 2014 metais Valstybinė darbo inspekcija vykdė 5597 tikrinimų neteisėto darbo prevencijos ir kontrolės tikslais (įskaitant ir 188 ūkiuose ir 1854 fizinius asmenis). Tikrinimų metu buvo nustatyta 1429 neteisėtai dirbančių asmenų. Iki šiol darbo inspektoriai nėra nustatę jokių prekybos žmonėmis aukų. Darbo inspektoriai negali tikrinti namų ūkių.

104. GRETA buvo informuota, kad privačios įdarbinimo agentūros nebedirba pagal licenciją, tačiau turi pateikti kasmetines ataskaitas darbo biržoms apie žmonių, kuriems jos padeda susirasti darbą, skaičių. Jei agentūros apie tai nepraneša, policija yra informuojama ir gali pradėti tyrimą ir, radusi neatitikimų, gali skirti baudą. 2014 metais policija gavo informacijos dėl šešių agentūrų, kurios nepateikė duomenų darbo biržoms, o dvi buvo nubaustos už administracinius pažeidimus.

105. Be to, GRETA buvo informuota, kad prekybos žmonėmis aukų nustatymo gairės, skirtos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vietos skyriams, yra rengiamos bendradarbiaujant su NVO Lietuvos Caritas, TDO Vilniaus skyrius bei Vaiko teisių kontrolieriaus tarnyba.

106. Vertinimo vizito metu GRETA delegacijai buvo pranešta apie dingusių vaikų problemą bei tai, kad nėra tinkamos priemonės užtikrinti informacijos tikslumo apie dingusius asmenis Lietuvoje. Vaiko teisių apsaugos srityje dirbančios NVO vertina kiekvieną vaiką, kurio buvimo vieta nėra žinoma, kaip dingusį. NVO surinktais duomenimis 2013 metais 1784 asmenys buvo laikomi dingusiais, 769 iš jų buvo vaikai. Vidaus reikalų ministerijos ir Švietimo ministerijos atstovų duomenimis, dingusių vaikų skaičius yra didelis dėl to, kad į šį skaičių yra įtraukiami ir tie vaikai, kurie pabėgo iš vaiko globos įstaigų. Be to, kiekvienų mokslo metų pradžioje, mokyklos informuoja vaiko teisių tarnybas apie vaikus, kurie nelanko mokyklos, ir tokie vaikai yra laikomi "dingusiais", nors jie galėjo emigruoti kartu su savo tėvais į kitas šalis. Per 2014 m. policija pradėjo tyrimus dėl 1299 dingusio vaiko, tačiau tik vienas atvejis buvo pripažintas prekybos žmonėmis ir buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas pagal BK 157 straipsnį.

107. Vaikais vaikų globos įstaigose rūpinasi savivaldybės Vaiko globos ir apsaugos skyriai. Jei yra prekybos vaikais rizika, šie skyriai bendradarbiauja su policija ir imasi prevencinių priemonių. Šiuo metu Lietuvoje yra 97 vaikų globos įstaigos, kuriose gyvena apie 3000 vaikų. Pasak valdžios institucijų, vaiko globos namų personalas yra apmokytas nustatyti prekybos žmonėmis aukas.

108. Rizikos vertinimo gairės ir rodikliai, skirti nustatyti prekybos žmonėmis aukas tarp vaikų, buvo paplatinti savivaldybių Vaiko apsaugos tarnyboms 2014 m. pradžioje Valstybinės Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos. Jos buvo parengtos bendradarbiaujant su Lietuvos Caritas, TMO Vilniaus skyriumi, Vaiko teisių kontrolieriaus tarnyba ir remiantis Vidaus reikalų ministerijos rekomendacijomis. Gairėse yra informacija apie nacionalinę ir tarptautinę teisinę sistemą bei priemones, kurios yra skirtos apsaugoti ir skatinti prekybos žmonėmis aukų teises.

109. Prekybos žmonėmis aukų nustatymas gali būti vykdomas NVO, kurios turi "Praktinį NVO aukų nustatymo vadovą", patvirtintą 2007 metais. GRETA pastebi, kad šis vadovas yra taikomas tik moterims ir merginoms. Nors ir Vidaus reikalų ministerijos parengti nustatymo rodikliai yra prieinami NVO, **GRETA mano, kad NVO naudojamą aukų nustatymo vadovą būtų naudinga atnaujinti ir išplėsti atsižvelgiant į įvairių formų prekybą žmonėmis.**

110. Vertinimo vizito metu GRETA delegacija buvo informuota apie tariamus Bulgarijos piliečių išnaudojimo atvejus statybų sektoriuje Lietuvoje, kurie buvo sugrąžinti į Bulgariją ir nebuvo nustatyti kaip prekybos žmonėmis aukos. Kiti pranešimai nurodo apie galimą prekybą Kinijos piliečiais Lietuvoje. Be to, šios valdžios institucijos nurodė prekybos žmonėmis nusikaltimų tyrimus, kur tariamos aukos buvo iš Latvijos, Lenkijos ir Ukrainos. GRETA pastebi, kad tik du užsienio piliečiai buvo nustatyti kaip aukos Lietuvoje 2011-2013 m. Be to, 2014 metais du rusų tautybės vyrai buvo pripažinti prekybos žmonėmis aukomis siekiant vykdyti nusikalstamą veiką užsienyje; ikiteisminis tyrimas vyksta.

111. Užsieniečių registracijos centre yra vadovaujama prekybos žmonėmis aukų nustatymo procedūra, kuri yra taikoma valstybės sienos apsaugos tarnybos (žr. 101 dalį). Jei yra nustatomas prekybos žmonėmis atvejis, turi būti pildomas dokumentas ir informacija turi būti perduodama prokuratūrai dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo. Užsieniečių registracijos centre dirba psichologas, kuris yra apmokytas dirbti nustatant prekybos žmonėmis aukas tarp prieglobsčio prašytojų, pabėgėlių bei asmenų sulaikytų neteisėtų migrantų centruose.

112. GRETA pastebi, kad skirtingos prekybos žmonėmis aukų nustatymo procedūros nėra suderintos ir kad yra skirtingai vertinančių, kas yra prekybos žmonėmis auka policijoje, darbo inspekcijose, darbo biržų padaliniuose ir NVO. GRETA buvo pranešta, kad daugiadisciplinė grupė, kuriai vadovauja Prokuratūra, rengia Nacionalinį nukreipimo mechanizmą (NNM). Darbo grupė buvo įsteigta 2014 m. vasario 10 d., o joje dirba atstovai iš Valstybės sienos apsaugos tarnybos, Policijos departamento, Kriminalinės policijos biuro, Valstybinės darbo inspekcijos, Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos, Užsienio reikalų ministerijos Konsulinio departamento, TDO Vilniaus skyriaus, Lietuvos Caritas, Dingusių asmenų šeimų paramos centro ir vyrų krizių centro. Darbo grupė turi atlikti pavestą užduotį iki 2015 m. balandžio 30 d. **GRETA norėtų būti informuota apie šios darbo grupės veiklos rezultatus.**

113. Nors GRETA džiaugiasi darbu, kuris vyksta ties NNM, **GRETA ragina Lietuvos atsakingas institucijas imtis tolesnių veiksmų užtikrinti, kad visos prekybos žmonėmis aukos būtų nustatytos ir joms būtų suteikta pagalba ir apsauga, kaip numatyta Konvencijoje, ir ypač:**

- užtikrinti, kad nacionaliniame aukų nukreipimo mechanizme dalyvautų visi atsakingi subjektai ir būtų nustatytas specializuotų NVO vaidmens bei veiksmų teisinis reguliavimas;
- suderinti prekybos žmonėmis nustatymo kriterijus, nuorodas ir vadovus ir juos išplatinti visiems atsakingiems specialistams, kad jie dirbtų proaktyviai ir nustatytų prekybos žmonėmis aukas; aukų nustatymo kriterijai turėtų būti nuolat atnaujinami atsižvelgiant į kintančią prekybą žmonėmis ir išnaudojimo formas;
- stiprinti darbo inspektorių vaidmenį nustatant prekybą žmonėmis priverstiniam darbui Lietuvoje ir prekybos žmonėmis aukų nustatymą tarp užsieniečių;
- tobulinti nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis vaikų nustatymą sukuriant specialų mechanizmą, kuriame būtų atsižvelgiama į nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis vaikų specialias aplinkybes ir poreikius, dalyvautų vaikų specialistai ir pirmiausia būtų užtikrinti vaiko interesai;
- tobulinti prekybos žmonėmis aukų nustatymą tarp prieglobsčio prašytojų, darbuotojų migrantų ir neteisėtų migrantų.

b. Pagalba aukoms

114. Pagal Konvenciją Šalys privalo imtis priemonių padėti aukoms fiziškai, psichologiškai ir socialiai atsigauti atsižvelgiant į aukos saugumą bei apsaugos poreikius bendradarbiaujant su NVO ir kitomis organizacijomis, kurios padeda aukoms. Ši parama turi būti suteikta susitarimo pagrindu bei informavus auką, atsižvelgiant į specialiuosius poreikius asmens, kurio padėtis yra pažeidžiama, taip pat vaikų ir tai neturėtų būti daroma su sąlyga, kad auka taps liudytoja (12 str.). Poreikis atsižvelgti į aukos poreikius yra taip pat išdėstyta Konvencijos nuostatose dėl laikino leidimo gyventi (14 str.) bei vaikų prekybos žmonėmis aukų teisių (12(7) str.). Konvencijoje taip pat numatoma, kad pagalba prekybos žmonėmis aukoms turi apimti tinkamą bei saugų būstą.

115. Nuo 2002 m., Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kasmet skiria €43 442 NVO projektams teikiant pagalbą prekybos žmonėmis aukoms bei priverstinės prostitucijos aukoms. Po konkursų, vykusių 2013 metais finansavimas buvo skirtas penkioms NVO: Lietuvos Caritas, Dingusių žmonių šeimų paramos centrui, Kauno vyrų krizių centrui, Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centrui, ŽIV ir AIDS paveiktų moterų ir jų artimųjų asociacijai. Be to, savivaldybės finansuoja NVO, teikiančioms pagalbą prekybos žmonėmis aukoms, finansuodamos jų krizių centrus arba iš dalies finansuodamos NVO teikiamas paslaugas.

116. NVO, finansuojamoms iš valstybės biudžeto ir teikiančioms prekybos žmonėmis aukoms paramą privaloma teikti šią pagalbą: psichologinę ir teisinę pagalbą, sveikatos priežiūrą; laikiną būstą; informaciją, tarpininkavimo ir reprezentacines paslaugas; maistą ir rūbus; transporto paslaugas; integracijos į darbo rinką paramą (mokymus, darbo paiešką; pagalbą darbo vietoje jau dirbantiems). Pagalba yra teikiama nepriklausomai ar aukos bendradarbiauja su teisėsaugos institucijomis ar ne.

117. GRETA buvo pranešta, kad specializuotų prieglaudos namų prekybos žmonėmis aukoms Lietuvoje nėra. Pagrindinis pagalbos teikėjas prekybos žmonėmis aukoms moterims yra NVO Lietuvos Caritas, kuris teikia apgyvendinimo paslaugas nuomojamuose butuose ar savivaldybės prieglaudose, jei yra susitarimas su savivaldybe. Aukoms yra suteikiamas apgyvendinimas dažniausiai iki šešių mėnesių, tačiau jei reikia, jos gali gyventi ir ilgiau. Valstybės teikiamas finansavimas (apie €17 000 per metus) nėra pakankamas padengti NVO patiriamas išlaidas, padedant visoms prekybos žmonėmis aukoms, o surinkti lėšas iš kitų šaltinių nėra lengva.

118. Vyrų krizių centras Kaune teikia pagalbą vyrams prekybos žmonėmis aukoms, o tai apima socialinę, psichologinę ir skubiąją medicininę pagalbą. Jei reikia, centras gali teikti iki savaitės apgyvendinimo paslaugas vyrams sunkiais gyvenimo laikotarpiais, ši prieglauda vadinasi "Tavo tėčio namas", kuriam vadovauja NVO subrangos būdu. GRETA pastebi, kad šis būstas nėra pritaikytas prekybos žmonėmis aukų poreikiams, tačiau veikia kaip laikina prieglauda vyrams krizinėse situacijose. Vyrų krizių centras sudarė susitarimus su medicinos ir kitais profesionalais teikti skubią mediciną pagalbą. Pasak jų atstovų, sudėtinga gauti kitokio tipo medicininę pagalbą, ypač jei asmuo nėra draustas. Valstybės medicinos draudimas, kuris padengia skubios medicinos paslaugas, yra teikiamas iki trijų mėnesių užsiregistravus darbo biržoje. Be to, pasak NVO atstovų, jei asmuo neturi registracijos darbo biržoje pažymėjimo raštu, kuris yra išduodamas prekybos žmonėmis aukoms, jis neturi teisės į profesinį mokymą bei kitokią socialinę pagalbą ar kitas įgalinimo priemones, įskaitant ir supaprastintą prieigą prie darbo rinkos. Valstybės teikiamas finansavimas aukoms padengia tik dalį aukų, nukreiptų į Vyrų krizių centrą pagalbos, išlaidų.

119. Klaipėdos Socialinių ir psichologinių paslaugų centras padeda smurto aukoms moterims bei prekybos žmonėmis aukoms bei siekia integruoti jas į visuomenę supaprastinant prieigą prie darbo rinkos. Jis taip pat veikia kaip pagalbos linija pranešant apie smurto prieš moteris ir prekybos žmonėmis atvejus, ja galima naudotis 11 valandų per parą. Centras turi prieglaudą, kurioje galima rasti trumpalaikę prieglaudą smurto ir prekybos žmonėmis aukoms, tačiau nuo 2013 metų, prieglaudos dydis sumažėjo nuo 30 iki 12 vietų dėl finansavimo stokos.

120. NVO atstovai pastebėjo, kad nepaisant nepakankamo valstybės finansavimo pagalbos priemonėms prekybos žmonėmis aukoms, bendradarbiavimas su valdžios institucijomis yra sklandus. Nuo 2014 metų, finansavimas skirtas NVO pagalbos aukoms projektams buvo teikiamas metų pradžioje ir projektų trukmė buvo pratęsta dar dvejiems metams.

121. GRETA primena apie JT Vaiko teisių komiteto susirūpinimą, išreikštą galutinėse pastabose dėl bendros trečiosios ir ketvirtosios periodinės ataskaitos²⁷ apie Lietuvą, kurioje buvo paminėta vaikų namų, kurie priklauso NVO stebėsenos sistemos stoka, dažnai tokiuose namuose teisinės higienos normos nėra tinkamos, paslaugų kokybė ir erdvė nėra tinkama. GRETA atkreipia Lietuvos valdžios institucijų dėmesį dėl poreikio užtikrinti kokybės standartus, teikiamus prekybos žmonėmis aukoms vaikams.

122. Specialiosios garantijos nelydimiems nepilnamečiams yra numatytos Įstatymo dėl teisinės užsieniečių padėties 32 straipsnyje, kuriame teigiama, kad nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai, nepriklausomai nuo jų buvimo Lietuvoje teisėtumo, bus laikinai globjami jų buvimo Lietuvoje laiką ir jiems bus paskirtas laikinas globėjas. Pagal šią nuostatą, nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai turi šias teises: teisę į būstą bei paramą, mokytis bendrojo lavinimo mokyklose ir profesinėse mokyklose, teisę į nemokamą skubią medicinos pagalbą, nemokamas socialines paslaugas, teisę į teisinę pagalbą garantuojamą valstybės bei susisiekti su NVO ar tarptautinėmis organizacijomis. Gavę informaciją apie nelydimą nepilnamečių užsieniečių, Migracijos departamentas turi nedelsiant ieškoti nepilnamečio šeimos narių bendradarbiaudamas su NVO, tarptautinėmis organizacijomis bei laikinu nepilnamečio globėju. Ruklos pabėgėlių centras teikia apgyvendinimo paslaugas užsieniečiams, kuriems buvo suteiktas prieglobstis bei nelydimiems nepilnamečiams integracinės programos pradžioje.

123. Savivaldybės taip pat siūlo paramą prekybos žmonėmis aukoms. Veikia 28 krizių centrai, 71 šeimos paramos centras ir 56 socialinių paslaugų centrai, teikiantys laikino apgyvendinimo paslaugas asmenims, ten gali būti apgyvendinti prekybos žmonėmis aukos. Kai kuriuose savivaldybėse yra butai, kurie yra suteikiami NVO struktūrinių fondų pagalba, kai kyla sunkumų apgyvendinant aukas. GRETA delegacija apsilankė krizių centre smurto namuose aukoms moterims, kuris priklauso Vilniaus savivaldybei, kuriame gali gyventi prekybos žmonėmis aukos moterys. Iš viso centre yra 103 vietos, 10 vietų yra rezervuota prekybos žmonėmis aukoms. Pastaraisiais metais centre gyveno 16-18 prekybos žmonėmis aukų kasmet, tačiau, Lietuvai prisijungus prie ES, prekybos žmonėmis aukų nukreipiamų į šį centrą skaičius, sumažėjo. Centras sudarė sutartis su NVO, kurios teikia pagalbą prekybos žmonėmis aukoms savo patalpose. Centras yra netoli policijos nuovados, kur dirba pareigūnai dirbantys su prekybos žmonėmis atvejais, kurie atlieka formalų prekybos žmonėmis aukų nustatymą. Pasak centro personalo, prekybos žmonėmis aukos samprata yra platesnė nei ji yra apibrėžta baudžiamojoje teisėje ir prekybos žmonėmis aukoms gali būti suteikta pagalba policijai jų nenustačius.

124. Kaip jau minėta 90 dalyje, prekybos žmonėmis auka teisėtai gyvenanti Lietuvoje gali užsiregistruoti savivaldybės darbo biržoje savo gyvenamojoje vietoje. Jie gauna nemokamas paslaugas, tokias kaip informacija, konsultavimas, tarpininkavimas dėl užimtumo ir asmeninis užimtumo planavimas. Jos taip pat gali dalyvauti profesiniame mokyme. Pagal Įstatymo dėl Užimtumo rėmimo 4(1) str., 12 pastraipą, tokie asmenys turi teisę į papildomą pagalbą darbo rinkoje, o tai yra finansuojamas užimtumas. Darbdaviai, įdarbinantys tokį asmenį gauna dalinę kompensaciją darbo užmokesčiui bei dalinę kompensaciją privalomam valstybiniam socialiniam draudimui padengti. Prekybos žmonėmis aukos, kurios nėra registruojamos darbo biržoje gauna nemokamą informaciją bei konsultacines paslaugas.

²⁷

Patvirtinta šešiasdešimt ketvirtosios sesijos metu 2013 m. rugsėjo 16 d. – spalio 4 d., nuoroda:

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/LTU/CO/3-4&Lang=En

125. GRETA džiaugiasi padidėjusiu valstybės finansavimu NVO, teikiančioms paslaugas bei pagalbą prekybos žmonėms aukoms, tačiau **ragina Lietuvos valdžios institucijas stiprinti pastangas suteikti pagalbą prekybos žmonėms aukoms ir ypač:**

- **užtikrinti, kad prekybos žmonėms aukoms būtų suteikta veiksminga pagalba, įskaitant tinkamą apgyvendinimą, būtiną ir ilgalaikę medicinos pagalbą bei socialinę pagalbą pagal jų poreikius;**
- **užtikrinti, kad nukentėję vyrai būtų apgyvendinti jų poreikius atitinkančiose vietose ir būtų užtikrinta veiksminga pagalba, kaip numatyta įstatymuose;**
- **užtikrinti, kad nukentėjusiems vaikams būtų užtikrinta pagalba, kaip numatyta Konvencijoje, įskaitant tinkamą apgyvendinimą, specializuotas paramos paslaugas ir švietimą**

126. **Taip pat GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų skirti tokį finansavimą, kuris būtų pakankamas patenkinti tikruosius prekybos žmonėms aukų poreikius.**

c. Reabilitacijos ir apmąstymo laikotarpis

127. Prekybos žmonėms aukos yra labai pažeidžiamos po patirtų traumų, todėl Konvencijos 13 straipsnyje yra numatyta prievolė Šalims numatyti nacionalinėje teisėje reabilitacijos ir apmąstymo laikotarpį mažiausiai 30 dienų. Reabilitacijos ir apmąstymo laikotarpis, pats savaime nepriklauso nuo to, ar auka bendradarbiauja su tyrėjais ar prokuratūra, ir neturėtų būti painiojamas su leidimo gyventi išdavimu pagal 14(1) Konvencijos straipsnį. Pagal Konvenciją, reabilitacijos ir apmąstymo laikotarpis turi būti suteikiamas, kai yra pakankamai pagrindo tikėti, kad asmuo yra prekybos žmonėms auka, t.y. prieš tai, kai buvo baigta nustatymo procedūra. Šiuo laikotarpiu Šalys privalo leisti susijusiam asmeniui likti savo teritorijoje ir negali taikyti išsiuntimo iš šalies.

128. Pagal Įstatymą dėl Užsieniečių teisinės padėties 130(4) str., 2012 m. balandžio 18 d. Lietuvos Vyriausybė patvirtino procedūrą, pagal kurią užsienio piliečiams, kurie yra prekybos žmonėms aukos, yra suteikiamas reabilitacijos ir apmąstymo laikotarpis (įskaitant ir tuos iš ES Valstybių narių). Pagal šią procedūrą, kuri įsigaliojo 2013 m. sausio 1 d., auka turi kreiptis dėl reabilitacijos ir apmąstymo laikotarpio užpildydama prašymą, o atsakingas tyrėjas priima sprendimą suteikti 30 dienų apmąstymo laikotarpį ne vėliau kaip kitą darbo dieną. Sprendimo kopija turi būti nusiųsta į tą savivaldybę, kur gyvena auka bei artimiausiai pagalbą aukoms teikiančiai NVO. Apmąstymo laikotarpis gali būti nutrauktas tyrėjo, jei auka savo noru ir savo iniciatyva atnaujina ryšius su įtariamais prekeiviais ar kitaip pažeidžia aukos statusą sąmoningai nepakludama nustatytiems reikalavimams. Pasak Lietuvos valdžios institucijų, teisėsaugos institucijos dar neturėjo progos suteikti reabilitacijos ir apmąstymo laikotarpio, nes nuo procedūros įsigaliojimo visos prekybos žmonėms nustatytos aukos buvo Lietuvos piliečiai.

129. Per apmąstymo laikotarpį, auka turi teisę į saugų būstą, skubias medicinos paslaugas, psichologinę pagalbą, socialines paslaugas, vertimo žodžiu ir raštu paslaugas. Apgyvendinimo paslaugas gali teikti Pabėgėlių priėmimo centras ar specializuota NVO. Auka privalo pateikti visus turimus dokumentus bei informaciją tyrimo institucijai, nutraukti ryšius su asmenimis, kurie gali paveikti sprendimą bendradarbiauti su tyrėjais bei asmenimis, įtariamais prekyba žmonėmis.

130. GRETA primena, kad Konvencijoje numatytas reabilitacijos ir apmąstymo laikotarpis yra suteikiamas "jei yra pagrįstų priežasčių manyti, kad asmuo yra prekybos žmonėms auka", t.y. prieš tai, kai baigiasi nustatymo procedūra. Lietuvoje sprendimas suteikti apmąstymo laikotarpį yra suteikiamas tyrėjo, ir todėl yra sunku apibrėžti, kaip ir kada auka turi bendradarbiauti su valdžios institucijomis. Be to, GRETA neramina tai, kad prašymo dėl apmąstymo raštu pateikimas yra papildoma našta galimoms prekybos žmonėms aukoms ir gali būti viena iš priežasčių, kodėl iki šiol jokiai prekybos žmonėms aukai reabilitacijos ir apmąstymo laikotarpis dar nebuvo suteiktas.

131. **GRETA ragina Lietuvos atsakingas institucijas peržiūrėti aukų reabilitacijos ir apmąstymo laikotarpio skyrimo procedūras, kad būtų užtikrinta, kaip įpareigoja Konvencijos 13 straipsnis, kad visos galimos prekybos žmonėmis aukos yra sistemiškai informuojamos apie galimybę pasinaudoti reabilitacijos ir apmąstymo laikotarpiu ir joms tai pasiūloma, kad pačioms nereikėtų kreiptis. Valdžios institucijos turėtų nustatyti aiškius reabilitacijos ir apmąstymo laikotarpio suteikimo kriterijus, atsižvelgdamos į galimas aukos asmeninę situaciją ir poreikius atsigauti, taip pat surengti mokymus kompetentingoms institucijoms užtikrinti, kad tie kriterijai yra efektyviai taikomi praktikoje.**

d. Leidimai gyventi

132. Konvencijos 14(1) straipsnyje yra numatomos dvi galimybės prekybos žmonėmis aukoms išduoti pratęsiamą leidimą gyventi: remiantis jų asmenine situacija ir/ arba dėl bendradarbiavimo su kompetentingomis institucijomis atliekant tyrimą arba baudžiamose bylose.

133. Įstatymo dėl Užsieniečių teisinės padėties 49⁽¹⁾ str. yra numatyta, kad laikinas leidimas gyventi gali būti išduotas suaugusiam užsieniečiui, jei jis/ ji tapo prekybos žmonėmis auka ir bendradarbiauja su tyrimo institucija ar teismu. Leidimo gyventi trukmė yra šeši mėnesiai ir jis gali būti pratęstas, teismo tyrimo institucijos ar teismo prašymu. Pagalba ir socialinės paslaugos yra teikiamos pagal įstatymuose nustatytą procedūrą, jei aukos tam neturi pakankamai lėšų. Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos priima sprendimus dėl leidimo gyventi išdavimo. Nuo 2012 m. birželio 30 d. panašios procedūros yra taikomos prekybos žmonėmis aukoms vaikams.

134. GRETA pastebėjo teisinę galimybę prekybos žmonėmis aukoms suaugusiems gauti laikiną leidimą gyventi, jei jos bendradarbiauja su teisėsaugos institucijomis. Tačiau, kaip paminėta 10 dalyje, buvo tik du užsienio piliečiai prekybos žmonėmis aukos nustatytos Lietuvoje ir jokiai prekybos žmonėmis aukai nebuvo suteiktas laikinas leidimas gyventi.

135. **GRETA ragina Lietuvos valdžios institucijas svarstyti išduoti leidimus gyventi aukoms, kurios dėl įvairių priežasčių nebendradarbiauja su teisėsaugos institucijomis, tačiau jų likimas Lietuvoje yra būtinas dėl asmeninės situacijos, kaip numatyta Konvencijos 14 straipsnyje.**

e. Kompensacija ir žalos atlyginimas

136. Pagal Konvencijos 15 str. Šalims yra numatyta prievolė nacionalinėje teisėje numatyti prekybos žmonėmis aukoms teisę į teisinę pagalbą bei nemokamą teisinę pagalbą. Šalys taip pat privalo suteikti prekybos žmonėmis aukoms teisę gauti kompensaciją iš kaltininkų bei privalo priimti teises ir kitokias priemones, garantuojančias aukoms Valstybės kompensaciją. Žmogaus teisėmis pagrįstas požiūris į veiksmus prieš prekybą žmonėmis apima veiksmingą kaltininkų persekiojimą, pabrėžiant teisę į veiksmingą žalos atlyginimą. Be to, Konvencijos 15(1) straipsnyje numatyta, kad prekybos žmonėmis aukos turėtų galimybę gauti informaciją apie atitinkamas teismo ir administracines procedūras joms suprantama kalba.

137. Lietuvoje pirminė²⁸ ir antrinė²⁹ teisinė pagalba yra suteikiama nusikaltimų aukoms, kurią reglamentuoja Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas. Pirminė teisinė pagalba yra teikiama savivaldybės ar valstybės institucijų, remiantis su savivaldybe sudaryta sutartimi. Antrinę teisinę pagalbą teikia teisininkai, su kuriais yra sudarę sutartis kompetentingos institucijos. Valstybė finansuoja antrinę teisinę pagalbą baudžiamųjų nusikaltimų aukoms, kad jos galėtų kreiptis dėl žalos atlyginimo, kurią patyrė dėl nusikalstamų veiksmų. Lietuvos ir ES piliečiai, o taip pat ir asmenys, gyvenantys teisėtai Lietuvoje, kurių turtas ar pajamos neviršija nustatyto minimalaus lygio turi teisę į antrinę teisinę pagalbą. Pasak Prokuratūros atstovų, nusikaltimų aukos, siekiančios gauti žalos atlyginimą, gauna teisinę pagalbą, joms paprašius, nepriklausomai nuo jų finansinės padėties.

138. GRETA delegacija buvo informuota, kad antrinės teisinės pagalbos įgyvendinimą stebi organizacijos, teikiančios pagalbą aukoms, bei Lietuvos Advokatūra. Negalima tiksliai pasakyti, kiek prekybos žmonėmis aukų pasinaudojo teisine pagalba, nes statistiniai duomenys apie tokius atvejus nėra išskirstyti pagal BK straipsnius. Valdžios institucijos paminėjo, kad 12 prekybos žmonėmis aukų gavo antrinę teisinę pagalbą 2011-2014 m., tačiau yra daug daugiau atvejų, kai prekybos žmonėmis aukoms padėjo privatūs advokatai.

139. Žalos, sukeltos nusikalstamais veiksmais, atlyginimo procedūrą reglamentuoja Baudžiamojo proceso kodeksas (BPK). Žalos atlyginimas gali būti nustatytas pagal BPK 107str. (Savanoriškas žalos atlyginimas) ir 108 str.(daiktų ir vertybių gražinimas). Įtariamasis ar kaltinamasis arba už jo veikas materialiai atsakingas asmuo gali bet kuriuo proceso metu savanoriškai atlyginti nukentėjusiajam nusikalstama veika padarytą žalą. Kai gaunamas pareiškimas, kad nusikalstama veika padaryta žala atlyginta, procesas dėl civilinio ieškinio baudžiamojoje byloje nepradedamas, o pradėtas nutraukiamas ir dėl to paskirtas laikinas nuosavybės teisių apribojimas panaikinamas.

140. Asmuo, patyręs nusikaltimo žalą, gali pateikti civilinį ieškinį, baudžiamojo proceso metu. Šio proceso metu, ikiteisminio tyrimo tyrėjas, prokuroras ar teismas gali areštuoti įtariamojo ar kaltinamojo turtą. Tais atvejais, kai nusikaltimo metu buvo padaryta žala asmeniui, kuris negali apginti savo teisinių interesų dėl to, kad yra nepilnametis/ė, dėl ligos, priklausomybės nuo kaltinamojo ar kitų aplinkybių, prokuroro pareiga pateikti ieškinį teismui. Jei kaltinamasis neturi pakankamai lėšų atlyginti žalą, ji gali būti atlyginta iš valstybės lėšų.

141. Smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas nustato smurtinių nusikaltimų aukoms padarytos materialinės ir nematerialinės žalos atlyginimo sąlygas. Pagal šį įstatymą, smurtinis nusikaltimas yra nusikaltimo požymių turinti veika, kuria buvo tyčia atimta žmogaus gyvybė arba sunkiai ar nesunkiai sutrikdyta jo sveikata, arba apysunkio, sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo žmogaus laisvei, seksualinio apsisprendimo laisvei ar neliečiamumui požymių turinti veika. Pagal šį įstatymą Teisingumo Ministerija 2009 m. nustatė "sunkių nusikaltimų" sąrašą, kurie apima BK 147, 147¹ ir 157 straipsnius. Ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras privalo informuoti auką apie teisę į žalos atlyginimą iškart po to, kai jis/ji buvo pripažinti auka. Nusikaltimų aukos, kurių materialinė ar nematerialinė žala buvo pripažinta teismo, turi teisę į valstybės žalos atlyginimą, pasibaigus baudžiamajam procesui, kai įsigalioja sprendimas ar tais atvejais, kai teismas sutinka, kad žala turi būti atlyginta dar nesibaigus baudžiamajam procesui.

142. Pasak Lietuvos valdžios institucijų, 13 prekybos žmonėmis aukų teismai skyrė žalos atlyginimą 2011 metais, dviem 2012 m. ir keturiems 2013 metais pasibaigus baudžiamosioms byloms. 2011-2014 metais nei viena prekybos žmonėmis auka nesikreipė į Teisingumo ministeriją dėl valstybės žalos atlyginimo.

²⁸ Pirminė teisinė pagalba negali viršyti vienos valandos konsultacijos, ir apima teisinės informacijos pateikimą, teisinę konsultaciją bei dokumentų rengimą savivaldybių institucijoms, išskyrus procesinius dokumentus.

²⁹ Antrinę teisinę pagalbą apima dokumentų rengimą, gynybą bei atstovavimą teisme. Tai taip pat apima bylinėjimosi išlaidas, kurios kyla civilinio proceso metu, išlaidas, patirtas administracinio proceso metu bei išlaidas, susijusias su civiliniu ieškiniu baudžiamojoje byloje.

143. GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų patvirtinti papildomų priemonių, kurios prekybos žmonėmis aukoms palengvintų kreipimąsi dėl kompensacijos gavimo ir ypač:

- užtikrinti, kad prekybos žmonėmis aukos yra sistemiškai informuojamos kalba, kurią supranta, dėl jų teisės gauti kompensaciją ir jos gavimo procedūrų;
- įgalinti prekybos žmonėmis aukas pasinaudoti teise gauti kompensaciją joms užtikrinant veiksmingą teisinę pagalbą; tai galėtų būti pasiekta stiprinant teisininkų praktikų pajėgumus padėti aukoms kreiptis dėl kompensacijos ir įtraukiant aukų kompensacijos klausimą į mokymų teisėsaugos pareigūnams, prokurorams ir teisėjams programas.

144. Taip pat GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų patobulinti įstatymus, kad prekybos žmonėmis aukos gautų valstybės kompensaciją neatsižvelgiant, ar baudžiamasis procesas buvo pradėtas.

f. Aukų repatriacija ir grąžinimas

145. Pagal Konvencijos 16 straipsnį Šalys turi sukurti repatriacijos programas, kad asmenys netaptų pakartotinėmis prekybos žmonėmis aukomis, taip pat įtraukti atitinkamas nacionalines ar tarptautines institucijas ir NVO, bei dėti pastangas gerinant aukų reintegraciją į grąžinamos šalies visuomenę. Šalys priima teisės aktus ar kitas priemones, būtinas, kad aukos turėtų galimybę gauti kontaktinę struktūrą, kurios gali joms padėti grįžimo ar repatriacijos valstybėje, tokių kaip teisėsaugos institucijų, nevyriausybinių organizacijų, teisininkų, galinčių pakonsultuoti, socialinės rūpybos institucijų, informaciją. Toks grąžinimas vykdomas tinkamai atsižvelgiant į to asmens teises, saugumą ir orumą ir į bet kurių teisinių procedūrų, susijusių su tuo, kad asmuo yra prekybos žmonėmis auka, būklę, ir pageidautina, kad toks grąžinimas būtų savanoriškas. Be to, auka negali būti grąžinama, kai toks veiksmas prieštarauja Šalies įsipareigojimams dėl tarptautinės pagalbos pagal Konvencijos 40(4) str.

146. Nustatę, kad Lietuvos pilietis yra prekybos žmonėmis auka, Lietuvos diplomatinės misijos ar konsulatatai teikia pagalbą jos/jo grąžinimui į Lietuvą. Užsienio reikalų ministerija skiria kasmet €3000 eurų Lietuvos aukų grįžimo išlaidoms padengti. Mokymai yra organizuojami Lietuvos konsulinėms įstaigoms (žr. 57 dalį), jų metu siekiama pagerinti gebėjimus įvertinti riziką, su kuria susiduria Lietuvos prekybos žmonėmis aukos ir nukreipti juos pagalbos į Lietuvą.

147. Įstatymo dėl teisinės užsieniečių padėties 125 (1) str. 7 pastraipoje teigiama, kad “Sprendimas grąžinti užsienietį į užsienio valstybę priimamas, kai: ...jis neteisėtai atvyko į Lietuvos Respubliką ar neteisėtai joje yra, tačiau yra pažeidžiamas asmuo, prieglobsčio prašytojas arba užsienietis, kuriam prieglobstis nesuteiktas, ir sutinka savanoriškai grįžti į užsienio valstybę padedant tarptautinei ar nevyriausybinei organizacijai.”

148. GRETA nebuvo pranešta apie jokiais procedūras siekiant užtikrinti, kad prekybos žmonėmis aukų grąžinimas vyktų atsižvelgiant į jų teises, saugumą ir orumą bei siekiant išvengti, kad jie netaptų pakartotinėmis aukomis. Todėl, **GRETA ragina Lietuvos valdžios institucijas priimti politinį sprendimą dėl prekybos žmonėmis aukų grąžinimo mechanizmo ir nustatyti jo teisinį reguliavimą. Šiame kontekste Lietuvos valdžios institucijos turėtų imtis veiksmų:**

- užtikrinti, kad prekybos žmonėmis aukų grąžinimas būtų vykdomas tinkamai atsižvelgiant į jų teises, saugumą ir orumą bei teises procedūras, įskaitant prekybos žmonėmis aukų informavimą apie savanoriško grįžimo galimybę, apsaugant jas nuo pakartotinių viktimizacijos ir tapimo prekybos žmonėmis aukomis bei vaikų atveju – pirmiausia užtikrinant vaiko interesus;
- nustatyti tinkamas rizikos vertinimo procedūras ir stengtis užtikrinti saugų aukų grįžimą bei veiksmingą jų integraciją;
- užtikrinti negrąžinimo (*non-refoulement*) principo taikymą, kaip numatyta Konvencijos 40 straipsnio 4 dalyje.

4. Materialinės baudžiamosios teisės, tyrimo, persekiojimo ir procesinės teisės priemonių įgyvendinimas Lietuvoje

a. Materialinė baudžiamoji teisė

149. Pagal Konvencijos 18 str. Šalys priima teisės aktus ir kitas priemones, būtinas pripažinti nusikaltimais veiką, kai ji vykdoma tyčia. Be to, pagal Konvenciją Šalys svarsto galimybę priimti teisės aktus ar kitas priemones, būtinas pagal jų vidaus teisę pripažinti nusikaltimais naudojamasi paslaugomis, kurios yra išnaudojimo objektas, žinant, kad asmuo yra prekybos žmonėmis auka. (19 str.). Be to, kelionės ar tapatybės dokumento suklastojimas; tokio dokumento parūpinimas ar suteikimas; kito asmens kelionės ar tapatybės dokumento sulaikymas, atėmimas, nuslėpimas, sugadinimas ar sunaikinimas turi būti pripažinti nusikaltimais, kai šios veikos daromos tyčia ir siekiant leisti vykti prekybai žmonėmis. (20 str.).

150. Prekyba žmonėmis pagal Baudžiamojo kodekso 147 str. yra nusikaltimas, baudžiamas nuo dviejų iki 10 metų laisvės atėmimo. Sunkinančiomis aplinkybėmis pagal BK 147(2) str. nusikalstama veika apima nusikaltimą, padarytą dviem ar daugiau nukentėjusiems asmenims arba sukeltą pavojų nukentėjusio asmens gyvybei, arba dalyvavimą organizuotoje grupėje, arba, kai asmuo žino ar siekia, kad būtų paimtas nukentėjusio asmens organas, audinys ar ląstelės, arba būdamas valstybės tarnautojas ar viešojo administravimo funkcijas atliekantis asmuo ir vykdydamas įgaliojimus, baudžiamas laisvės atėmimu nuo ketverių iki dvylikos metų. Prekyba vaikais yra atskiras nusikaltimas pagal BK 157 str. ir baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki dvylikos metų. GRETA pastebi, kad Lietuvos teisės aktai atitinka Konvenciją dėl prekybos žmonėmis nusikaltimo apibrėžimo bei sunkinančių aplinkybių. Be to, bandymas, pagalba ir bendrininkavimas padaryti tyčinį baudžiamąjį nusikaltimą, įskaitant ir prekybą žmonėmis yra baudžiami pagal BK 22, 24 ir 26 str.

151. Be to, BK 147¹ str. pavadintas "išnaudojimas priverstiniam darbui ar paslaugoms", baudžiamas tas, kuris panaudodamas fizinį smurtą, grasinimus, apgaulę arba kitus šio kodekso 147 straipsnyje nurodytus būdus neteisėtai vertė žmogų dirbti tam tikrą darbą ar teikti tam tikras paslaugas, įskaitant elgetavimą. Už pagrindinį nusikaltimą pagal 147¹ str. baudžiama bausmė arba laisvės atėmimu iki trejų metų, o jei tas pats nusikaltimas yra padaromas vergijos ar kitokiomis nežmoniškais sąlygomis, baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki aštuonerių metų.

152. Kaip nurodyta BK 147² str. 89 dalyje, priverstinio darbo ar paslaugų naudojimas, įskaitant ir seksualines paslaugas, kai asmuo, jas naudojantis žinojo ar turėjo žinoti, kad šios paslaugos buvo gautos išnaudojant prekybos žmonėmis auką.

153. Kai kurios BK nuostatos numato sankcijas, susijusias su kelionės ir tapatybės dokumentais: 300 str. (dokumento suklastojimas ar suklastoto dokumento panaudojimas arba realizavimas), 301 str. (antspaudo, spaudo ar blanko suklastojimas), 302 str. (antspaudo, spaudo ar dokumento pagrobimas arba pagrobtojo panaudojimas) ir 303 str. (Antspaudo, spaudo ar dokumento sunaikinimas arba paslėpimas). GRETA pastebi, kad pagal BK 303 str. už antspaudo, spaudo, dokumento ar griežtos atskaitomybės blanko sunaikinimą ar slėpimą yra baudžiama, jeigu dėl to buvo padaryta didelės žalos. Pasak Lietuvos valdžios institucijų, "didžiulė žala" yra vertinamasis nusikalstamos veikos elementas ir yra nustatomas teismo pagal situaciją. Tačiau, jei nusikaltimas pagal 303 str. reikštų prekybą asmeniu, yra rimtas pagrindas manyti, kad teismas nustatytų "rimtą žalą" ir už šį veiksma būtų baudžiama kaip už atskirą nusikaltimą. Jokios teismo praktikos dėl nusikaltimų kelionės ar asmens tapatybės dokumentų srityje siekiant užsiimti prekyba žmonėmis nėra.

154. Pagal BK 147(4) ir 157(4) str., juridiniai asmenys irgi yra baudžiami už prekybos žmonėmis nusikaltimus.

155. Kaip numatyta BK 97 str., Lietuvos teismai turi atsižvelgti į asmens teistumą, skirdami baudžiamąją bausmę už naują nusikaltimą. Atsižvelgiama ir į anksčiau padarytus nusikaltimus ir bausmes, skirtas ne ES teismų, jei informacija apie tokį teistumą buvo gauta remiantis su Lietuva sudarytomis sutartimis. Be to, BK 64 str. numato subendrintos bausmės skyrimą, jei asmuo padaro nusikaltimą, neatlikęs bausmės arba jam bausmės vykdymas yra atidėtas.

b. Prekybos žmonėmis aukų nebaudimas

156. Pagal Konvencijos 26 str. Šalys, pagal pagrindinius savo teisinės sistemos principus, numato galimybę neskirti bausmių aukoms už jų dalyvavimą neteisėtoje veikloje, jeigu jos buvo priverstos tai daryti.

157. Pagal BK 147(3) ir 157(3) str. prekybos žmonėmis auka "asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamą veiką, kurią jis buvo priverstas tiesiogiai padaryti dėl jam padarytos šiame straipsnyje numatytos veikos." Be to, Administracinių teisės pažeidimų kodekso 182(1) str. numatytas sankcijų netaikymas asmenims dalyvavusiems prostitucijoje, kai jie buvo verčiami tai daryti, ar kai jie buvo pripažinti prekybos žmonėmis aukomis baudžiamojo proceso metu. Tačiau vertinimo vizito metu, GRETA buvo informuota Lietuvos Seimo atstovų, valstybinių institucijų ir NVO, kad nepaisant šios nuostatos, prekybos žmonėmis aukos seksualinio išnaudojimo tikslais dažnai nėra pripažįstamos aukomis ir gali būti baudžiamos administracine tvarka už prostituciją, nes tai yra administracinis pažeidimas pagal Lietuvos įstatymus. GRETA pabrėžia susirūpinimą, kurį išreiškė JT Vaiko teisių komitetas baigiamosiose išvadose³⁰ ketvirtojoje ir trečiojoje bendrojoje periodinėje ataskaitoje apie Lietuvą, kad "vyresni nei 16 metų vaikai dalyvaujantys prostitucijos veikloje ar prekybos žmonėmis aukos nėra pripažįstami aukomis ir dažnai baudžiami bandomis, negauna paramos ir pagalbos teismo proceso metu."

158. BK 300 str., kuriame *inter alia*, numatyta, kad suklastoto tapatybės dokumento turėjimas yra baudžiamasis nusikaltimas, GRETA atkreipia Lietuvos valdžios institucijų dėmesį, kad prekybos žmonėmis aukos įvairiems išnaudojimo tikslams gali turėti tokius dokumentus, dažnai parūpintus jiems prekeivių. Valdžios institucijos nurodė, kad tokiam nusikaltimui būtų taikomos nebaudžiamumo nuostatos.

159. Nors ir džiaugiasi esama nebaudžiamumo nuostata Lietuvos teisės aktuose, **GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų užtikrinti, kad Konvencijos 26 straipsnyje įtvirtinta nebaudžiamumo nuostata būtų taikoma praktikoje, šiuo tikslu parengiant nuorodas policijos pareigūnams ir prokurorams dėl Baudžiamojo kodekso 147(3) ir 157(3) straipsnių taikymo. Policijos pareigūnai ir prokurorai turėtų būti skatinami būti proaktyvūs nustatydami, ar nusikaltimo padarymu kaltinimas arba administracinė atsakomybė traukiamas asmuo galėjo būti prekybos žmonėmis auka. Aukų nustatymo proceso metu galimos prekybos žmonėmis aukos neturėtų būti baudžiamos dėl nusikaltimų, susijusių su imigracija arba su asmens tapatybės dokumentais.**

c. Tyrimas, baudžiamasis persekiojimas ir baudžiamojo proceso įstatymas

160. Vienas iš Konvencijos tikslų yra užtikrinti veiksmingą prekybos žmonėmis nusikaltimų tyrimą bei sankcijas už juos (1(1)(b) str.). Šia prasme, Šalys privalo bendradarbiauti viena su kita tyrimo metu ir/ arba baudžiamojo proceso metu, kuris yra susijęs su prekyba žmonėmis (32 str.). Be to, Konvencija numato, kad prekybos žmonėmis nusikaltimų tyrimas ar persekiojimas už juos, neturėtų priklausyti nuo aukos pranešimų ir kad asociacijos ar NVO, kurios siekia kovoti su prekyba žmonėmis ar ginti žmogaus teises turi sugebėti padėti ir pagelbėti aukoms baudžiamojo proceso metu pagal vidaus teisės numatytas normas ir aukai sutikus (27 str.).

³⁰

Patvirtinta šešiasdešimt ketvirtosios sesijos metu 2013 m. rugsėjo 16 d. – spalio 4 d., nuoroda:

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/LTU/CO/3-4&Lang=En

161. Pagal Baudžiamojo proceso kodekso 166(1) str., ikiteisminis tyrimas turi būti pradėtas gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką arba prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui patiems nustatčius nusikalstamos veikos požymius. Prekybos žmonėmis nusikaltimas ir kiti susiję nusikaltimai yra tarp tų, kurių atžvilgiu prokuroras privalo pradėti tyrimą *ex officio*, kai tik yra nustatomi nusikaltimo elementai, net jei nėra aukos ar jos/jo atstovo pareiškimo.

162. Specialiųjų tyrimo priemonių panaudojimą reglamentuoja Kriminalinės žvalgybos įstatymas bei BPK. Jie reglamentuoja slaptą sekimą, kontroliuojamą gabenimą, korespondencijos tikrinimą, telefoninių pokalbių pasiklausymą bei pareigūnų po priedanga ir informatorių naudojimą. Tokių metodų naudojimas yra nustatomas teismo, tyrėjui ar prokurorui paprašius.

163. GRETA buvo pranešta, kad tiriant prekybos žmonėmis nusikaltimus, finansinius nusikaltimus nuolat bandoma nustatyti, kokį turtą turi kaltininkas. BK 72 ir 72³ str. numato turto konfiskavimą ir išplėstinį turto konfiskavimą, atitinkamai. Konfiskavimas yra taikomas turtui, kuris buvo panaudotas kaip priemonė ar būdas nusikalstamai veikai padaryti ar gautas nusikalstamu būdu. Išplėstinis konfiskavimas yra perdavimas valstybės nuosavybėn nusikaltusiojo turto ar jo dalies, kuris yra neatitinkantis jos/ jo teisėtu būdu uždirbtas pajamas ar kai yra pagrindo tikėti, kad toks turtas buvo įgytas nusikalstamu būdu. Išplėstinis turto konfiskavimas yra taikomas, kai patenkinamos visos šios sąlygos:

- 1) kaltininkas pripažintas padaręs apysunkį, sunkų arba labai sunkų tyčinį nusikaltimą, iš kurio jis turėjo ar galėjo turėti turtinės naudos;
- 2) kaltininkas turi šio turto uždraustos veikos padarymo metu, po jos padarymo arba per penkerius metus iki jos padarymo įgyto turto, kurio vertė neatitinka jo teisėtų pajamų, ir šis skirtumas viršija 250 MGL dydžio sumą, arba per šiame punkte nurodytą laikotarpį kitiems asmenims yra perleidęs tokio turto;
- 3) baudžiamojo proceso metu kaltininkas nepagrindžia šio turto įsigijimo teisėtumo.

164. GRETA pastebi, kad nei vienas iš šių apkaltinamųjų nuosprendžių už prekybą žmonėmis nesibaigė turto konfiskavimu. GRETA primena, kad nusikalstamu būdu įgyto turto konfiskavimas, kas yra būtina siekiant nustatyti, areštuoti neteisėtą turtą baudžiamojo tyrimo metu ir turėti tam reikiamas įdiegtas procedūras, yra labai svarbus užtikrinantis bausmės poveikį ir žalos atlyginimą aukai.

165. Pasak Lietuvos valdžios atstovų, 21 prekybos žmonėmis nusikaltimo tyrimas buvo pradėtas 2011 m., 11 - 2012 m. ir 23 tyrimai 2013 m. Apkaltinamųjų nuosprendžių skaičius buvo 17 – 2011 m. (įskaitant 11 laisvės atėmimo bausmių), 7 - 2012 m. ir 11 – 2013 m. Skirtos bausmės buvo nuo dvejų iki 12 metų laisvės atėmimo bausmės. Be to, 2014 metais teisėsaugos institucijos pradėjo 24 tyrimus, kurie baigėsi 18 apkaltinamųjų nuosprendžių prekeiviams.

166. Vertinimo vizito metu, prokuratūros atstovai pastebėjo, kad pasitikėjimo trūkumas teisėsaugos pareigūnais dažnai reiškia tai, kad užsienio piliečiai prekybos žmonėmis aukos išvyksta iš Lietuvos ir neteikia parodymų. Pasak NVO atstovų, tyrėjai, prokurorai nenori skirti laiko ir išteklių tirdami prekybos žmonėmis nusikaltimus, kai patraukimo atsakomybėn tikimybė yra maža.

167. **GRETA ragina skatinti Lietuvos valdžios institucijas stiprinti pastangas užtikrinti, kad prekybos žmonėmis nusikaltimai įvairioms išnaudojimo rūšims būtų proaktyviai tiriami ir baudžiamasis persekiojimas būtų efektyvus. Šiame kontekste Lietuvos valdžios institucijos turėtų rengti mokymus ir specializuoti tyrėjus, prokurorus ir teisėjus, kad su šiuo sudėtingu nusikaltimu būtų kovojama užtikrinant, jog visi prekybos žmonėmis įvairioms išnaudojimo rūšims tyrimai yra baigiami veiksmingomis, proporcingomis ir atgrasančiomis sankcijomis. Be to, GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų imtis veiksmų užtikrinti efektyvų teisės aktų dėl prekeivių žmonėmis turto konfiskavimo taikymą.**

d. Aukų ir liudytojų apsauga

168. Pagal Konvencijos 28 str. Šalys priima teisės aktus ar kitas priemones, būtinas, kad būtų užtikrinta veiksminga ir tinkama apsauga nuo galimo keršto ar bauginimo, visų pirma vykstant tyrimui, po jo ir patraukiant nusikaltėlius baudžiamojon atsakomybėn. Ši apsauga gali būti įvairi (fizinė, perkėlimas, tapatybės keitimas) ir yra teikiama prekybos žmonėmis aukoms, toms, kurios apie tai praneša ar kitaip bendradarbiauja tyrimo ar prokuratūros institucijomis, liudytojams, kurie teikia parodymus ir, kai reikia, aukščiau išvardintų šeimų nariams. Be to, pagal Konvencijos 30 str. Šalys privalo imtis priemonių apsaugoti aukas ir aukų asmeninį gyvenimą bei tapatybę bei užtikrinti jų saugumą ir pasaugą nuo bauginimo teismo proceso metu, įskaitant ir specialiąsias apsaugos priemones vaikams prekybos žmonėmis aukoms.

169. BKP numatyta galimybė nusikaltimų aukoms kreiptis dėl visiško ar dalinio anonimiškumo. Pagal BPK 198 str., aukai ar liudytojui gali būti taikomas anonimiškumas, jei: 1) gresia realus pavojus nukentėjusiojo, liudytojo ar jų šeimos narių arba artimųjų giminaičių gyvybei, sveikatai, laisvei ar turtui, taip pat tarnybos, verslo ar kitiems teisėtiems interesams; 2) nukentėjusiojo ar liudytojo parodymai yra svarbūs baudžiamajame procese; 3) nukentėjusysis ar liudytojas dalyvauja procese dėl labai sunkaus, sunkaus ar apysunkio nusikaltimo. GRETA pastebi, kad pagal BK 198(2) aukščiau patenkintos sąlygos turi būti patenkintos tam, kad aukai arba liudytojui būtų suteiktas anonimiškumas. GRETA mano, kad suvokiant prekybos žmonėmis nusikaltimo sudėtingumą ir tai, kad jis pažeidžia pagrindines aukų teises, šis kaupiamoji triguba sąlyga yra nepagrįstai sudėtinga ir neprisideda prie prekybos žmonėmis aukų ir liudytojų apsaugos.

170. Pagal BPK 186 str. asmenys jaunesni nei 18 metų gali būti apklausiami ikiteisminio tyrimo metu ne daugiau nei vieną kartą. Apklauskos metu turi būti daromas audio ar video įrašas. Nepilnametis liudytojas ir nepilnametis nukentėjusysis į teisiąmąjį posėdį šaukiami tik išimtiniais atvejais. Tokiais atvejais kaltinamajam nebus leista dalyvauti posėdyje. Teisėjas gali nuspręsti, kad posėdis ar vaiko apklausa nebus vieša, tokiais atvejais jis bus įrašytas ir įtariamasis galės stebėti posėdžio įrašą atskiroje patalpoje. Psichologas gali dalyvauti apklausoje, kai apklausiamas nepilnametis auka ar liudytojas atsižvelgiant į jo/ jos socialinį ar psichologinį brandą.

171. 1996 metais buvo patvirtintas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso bei kriminalinės žvalgybos dalyvių, teisingumo ir teisėsaugos institucijų pareigūnų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio įstatymas ir nuo to laiko buvo keistas. Jame yra numatyta liudytojų apsauga, kuri yra visų pirma skiriama organizuoto nusikaltimo liudytojams. Auka, tyrėjas, pataisos institucija ar teismas gali paprašyti įtraukti juos į Liudytojų apsaugos programą. Sprendimas turi būti priimtas per penkias dienas po prašymo pateikimo ir saugomas asmuo turi pasirašyti sutartį dėl specialios apsaugos bei apsaugos priemonių.

172. Lietuvos BPK nereglamentuoja NVO, kurie teikia pagalbą nusikaltimų aukoms, dalyvavimo baudžiamajame procese. Tokių NVO atstovai gali dalyvauti viešuosiuose teismo posėdžiuose ir ikiteisminiuose tyrimo veiksmuose, kurie yra atliekami aukos atžvilgiu, nebent toks dalyvavimas yra neleidžiamas teismo, prokuroro ar pačios aukos.

173. Nors GRETA džiaugiasi esamomis teisinėmis nuostatomis, kuriomis siekiama apsaugoti aukas ir nusikaltimo liudytojus, taip pat pastebi, kad jos nebuvo praktiškai sistemiskai taikomos prekybos žmonėmis aukoms. Pasak policijos atstovų, prokurorų ir NVO, tik keletas prekybos žmonėmis aukų sutinka dalyvauti aukų apsaugos programoje, nes daugeliui jų šios programos priemonės atrodo nepritaikytos jų poreikiams ir dažnai per daug invazinės. Be to, GRETA buvo informuota, kad įtariamieji, kurie nebuvo suimti dažnai grasindavo liudytojams ir prekybos žmonėmis aukoms, o tai reikšdavo, kad parodymai būdavo keičiami, atsisakoma duotų parodymų ir taip kenkiama sėkmingam bylos nagrinėjimui ir, galiausiai, veiksmingoms, proporcingoms bei atgrasančioms sankcijoms prekeiviams. GRETA taip pat buvo informuota, kad buvo atvejų, kai vaikai prekybos žmonėmis aukos buvo apklausiami keletą kartų be jokio pagrindo. Čia GRETA atkreipia dėmesį į Tarybos Ministrų komiteto gaires dėl vaikai palankaus teisingumo.³¹

174. GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų naudoti visas įmanomas priemones apsaugoti prekybos žmonėmis aukas, įskaitant aukų ir liudytojų apsaugos programą. Šiuo tikslu, kaip numatyta GRETOS ataskaitos 62 ir 166 punktuose, turi būti rengiami prokurorų, teisėjų ir kitų atsakingų specialistų mokymai.

³¹

[Europos Tarybos Ministrų komiteto gairės dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo](#) (Priimta Ministrų Komiteto 2010m. lapkričio 17d. 1098-jame Ministrų pavaduotojų posėdyje)

5. Baigiamosios pastabos

175. GRETA džiaugiasi Lietuvos valdžios institucijų veiksmais priimant teisės aktus bei sukuriant koordinavimo institucijas ir specializuotus padalinius. Valstybės finansavimas NVO, teikiančioms pagalbą prekybos žmonėmis aukoms, bei orientacija į sąmoningumo didinimą bei atitinkamų profesionalų mokymą yra teigiami Lietuvos kovos su prekyba žmonėmis veiksmyų požymiai.

176. Tačiau yra nemažai iššūkių, kuriuos reikia spręsti teisės aktais, politikos kryptimis ir įgyvendinant praktines priemones, kad būtų visiškai užtikrintas į žmogaus teises orientuotas požiūris, pabrėžtas 29-32 dalyse. Valdžios institucijos privalo užtikrinti, kad visos prekybos žmonėmis aukos būtų nustatytos ir galėtų pasinaudoti pagalba bei apsaugos priemonėmis, numatytomis Konvencijoje ir Lietuvos teisės aktuose. Reikia dėti papildomas pastangas siekiant užtikrinti, kad prekybos žmonėmis aukos turėtų teisę į veiksmingą žalos atlyginimą ir nebūtų baudžiamos už nusikaltimus, kuriuos jos buvo priverstos daryti, būdamos prekybos aukomis.

177. GRETA atkreipia dėmesį į prekybos žmonėmis Lietuvoje populiarėjančias tendencijas, ypač prekybą žmonėmis darbo išnaudojimo ir vidaus prekybos tikslais. Reikia imtis papildomų priemonių, siekiant užkirsti kelią prekybai žmonėmis per tikslingas sąmoningumo skatinimo programas, socialines ir ekonomines įgalinimo priemones pažeidžiamiesiems asmenims bei grupėms.

178. Tyrimų efektyvumo stiprinimas bei persekiojimas už prekybos žmonėmis nusikaltimus, siekiant užtikrinti proporcingas bei atgrasančias sankcijas yra dar viena sritis, kur reikia imtis veiksmyų, siekiant visiškai taikyti į žmogaus teises ir auką orientuotą požiūrį, kurį skatina Konvencija.

179. Visi profesionalai, kurie gali bendrauti su prekybos žmonėmis aukomis turi būti nuolat informuojami bei mokomi dėl poreikio taikyti į žmogaus teises orientuotą požiūrį veiksams dėl kovos su prekyba žmonėmis remiantis Konvencija bei Europos Žmogaus teisių teismo precedento teise.

180. GRETA ragina Lietuvos valdžios institucijas nuolat informuoti GRETA apie Konvencijos įgyvendinimo pažangą bei tikisi ir toliau tęsti gerą bendradarbiavimą bei pastangas siekiant Konvencijoje numatytų tikslų.

1 Priedas: GRETA pasiūlymų sąrašas

Kompleksinis požiūris ir koordinavimas

181. GRETA ragina Lietuvos atsakingas institucijas svarstyti galimybes paskirti nepriklausomą nacionalinį pranešėją ar sukurti kitokį nepriklausomą mechanizmą vykdyti valstybės institucijų kovos su prekyba žmonėmis veiksmų stebėseną ir teikti rekomendacijas atsakingiems asmenims ir institucijoms (Konvencijos 29 straipsnio 4 dalis ir Aiškinamojo rašto 298 punktą).

182. GRETA ragina Lietuvos atsakingas institucijas stiprinti kovos su prekyba žmonėmis veiksmus patvirtinant atskirą kovos su prekyba žmonėmis planą ir skiriant finansavimą jame numatytoms priemonėms įgyvendinti.

183. GRETA ragina Lietuvos valdžios institucijas tobulinti institucinę kovos su prekyba žmonėmis sąrangą siekiant sustiprinti kovos su prekyba žmonėmis koordinavimą ir užtikrinti efektyvesnę visų atsakingų viešojo sektoriaus subjektų dalyvavimą koordinuojant kovos su prekyba žmonėmis veiksmus. Lietuvos atsakingos institucijos turėtų skirti pakankamus žmogiškuosius ir finansinius išteklius, kad būtų įmanoma užtikrinti sklandų kovos su prekyba žmonėmis koordinavimo mechanizmo veikimą. Specializuotos nevyriausybinės bei kitos pilietinės visuomenės (pavyzdžiui, profesinės sąjungos) organizacijos turėtų dalyvauti planuojant, koordinuojant ir vertinant kovos su prekyba žmonėmis veiksmus. Taip pat turi būti sustiprintas kovos su prekyba žmonėmis koordinavimas savivaldybėse (vertikaliai tarp atsakingų subjektų ir horizontaliai su atsakingomis nacionalinėmis institucijomis, įstaigomis ir organizacijomis bei tarp savivaldybių).

184. GRETA taip pat mano, kad turi būti sustiprintas kovos su prekyba žmonėmis koordinavimas savivaldybėse (vertikaliai tarp atsakingų subjektų ir horizontaliai su atsakingomis nacionalinėmis institucijomis, įstaigomis ir organizacijomis bei tarp savivaldybių).

Specialistų mokymai

185. GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų skirti daugiau pastangų užtikrinti periodinius atsakingų specialistų (ypač policijos pareigūnų, prokurorų, teisėjų, darbo inspektorių, vaikų teisių specialistų, socialinių darbuotojų, medikų, kurie gali teikti pagalbą aukoms) mokymus dėl prekybos žmonėmis ir prekybos žmonėmis aukų. Valdžios institucijos, bendradarbiaudamos su nevyriausybinėmis organizacijomis (toliau – NVO), turėtų parengti mokymų programas, kurios padėtų gilinti atsakingų specialistų žinias ir patobulinti įgūdžius nustatyti įvairių prekybos žmonėmis formų aukas, joms padėti ir jas apsaugoti (įskaitant baudžiamojo proceso metu), padėti joms gauti kompensaciją ir užtikrinti prekeivių žmonėmis baudžiamumą.

Duomenų rinkimas ir moksliniai tyrimai

186. GRETA mano, kad kovos su prekyba žmonėmis strategijų rengimo, stebėsenos ir vertinimo tikslais Lietuvos valdžios institucijos turėtų toliau tobulinti ir užtikrinti išsamių duomenų dėl prekybos žmonėmis sistemą, kurioje būtų kaupiami patikimi statistiniai duomenys iš visų svarbiausių subjektų, įskaitant NVO, nustatančių prekybos žmonėmis aukas ir teikiančių joms pagalbą, kuriuos būtų galima apibendrinti pagal lytį, amžių, išnaudojimo rūšį, kilmės ir (ar) tikslo valstybę ir kt., imantis reikiamų priemonių užtikrinti asmens duomenų apsaugą.

187. GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų vykdyti ir remti mokslinius tyrimus dėl prekybos žmonėmis, kurie būtų svarbus informacijos dėl vykdomų strategijų poveikio šaltinis ir pagrindas planuojant kitas priemones. Lietuvoje reiktų daugiau tyrimų šiose srityse: prekyba žmonėmis priverstiniam darbui ir priverstinėms nusikalstamoms veikoms, vidaus prekyba žmonėmis ir prekyba vaikais.

Tarptautinis bendradarbiavimas

188. GRETA ragina Lietuvos valdžios institucijas tęsti pastangas tarptautinio bendradarbiavimo srityje siekiant užkardyti prekybą žmonėmis ir suteikti pagalbą prekybos žmonėmis aukoms.

Visuomenės švietimo ir poreikio mažinimo priemonės

189. Sveikindama pastangas šviesti visuomenę dėl prekybos žmonėmis, GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų tęsti visuomenės švietimo dėl prekybos žmonėmis priemones ir toliau teikti informaciją visuomenei dėl naujų prekybos žmonėmis formų, kaip prekyba žmonėmis priverstiniam darbui, priverstinėms nusikalstamoms veikoms ir fiktyvioms vedyboms išnaudojimo tikslais. Lietuvos valdžios institucijos turėtų planuoti informacines ir švietimo kampanijas kartu su pilietine visuomene ir remdamosi ankstesnių prevencinių priemonių poveikio vertinimu. Taip pat tikslinės prevencinės priemonės turėtų būti įgyvendinamos rizikos grupėms, galinčioms nukentėti nuo prekybos žmonėmis, kaip asmenims su psichine negalia, vaikams specialiose mokyklose ir vaikų namuose bei vyrams, patekusiems į sunkią gyvenimo situaciją.

190. GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų skirti daugiau pastangų mažinti parduotų žmonių paslaugų poreikį visose jų išnaudojimo srityse.

Socialinės, ekonominės ir kitos iniciatyvos rizikos grupėms, galinčioms nukentėti nuo prekybos žmonėmis

191. GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų stiprinti prekybos žmonėmis prevenciją per socialines ir ekonomines priemones rizikos grupėms, galinčioms nukentėti nuo prekybos žmonėmis, ir įtraukti prekybos žmonėmis prevenciją į kovos su smurtu dėl lyties strategijas.

Prekybos žmonėmis aukų nustatymas

192. GRETA mano, kad NVO naudojamą aukų nustatymo vadovą būtų naudinga atnaujinti ir išplėsti atsižvelgiant į įvairių formų prekybą žmonėmis.

193. GRETA ragina Lietuvos atsakingas institucijas imtis tolesnių veiksmų užtikrinti, kad visos prekybos žmonėmis aukos būtų nustatytos ir joms būtų suteikta pagalba ir apsauga, kaip numatyta Konvencijoje, ir ypač:

- užtikrinti, kad nacionaliniame aukų nukreipimo mechanizme dalyvautų visi atsakingi subjektai ir būtų nustatytas specializuotų NVO vaidmens bei veiksmų teisinis reguliavimas;
- suderinti prekybos žmonėmis nustatymo kriterijus, nuorodas ir vadovus ir juos išplatinti visiems atsakingiems specialistams, kad jie dirbtų proaktyviai ir nustatytų prekybos žmonėmis aukas; aukų nustatymo kriterijai turėtų būti nuolat atnaujinami atsižvelgiant į kintančią prekybą žmonėmis ir išnaudojimo formas;
- stiprinti darbo inspektorių vaidmenį nustatant prekybą žmonėmis priverstiniam darbui Lietuvoje ir prekybos žmonėmis aukų nustatymą tarp užsieniečių;
- tobulinti nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis vaikų nustatymą sukuriant specialų mechanizmą, kuriame būtų atsižvelgiama į nukentėjusių nuo prekybos žmonėmis vaikų specialias aplinkybes ir poreikius, dalyvautų vaikų specialistai ir pirmiausia būtų užtikrinti vaiko interesai;
- tobulinti prekybos žmonėmis aukų nustatymą tarp prieglobsčio prašytojų, darbuotojų migrantų ir neteisėtų migrantų.

Pagalba aukoms

194. GRETA ragina Lietuvos valdžios institucijas stiprinti pastangas suteikti pagalbą prekybos žmonėmis aukoms ir ypač:

- užtikrinti, kad prekybos žmonėmis aukoms būtų suteikta veiksminga pagalba, įskaitant tinkamą apgyvendinimą, būtiną ir ilgalaikę medicinos pagalbą bei socialinę pagalbą pagal jų poreikius;
- užtikrinti, kad nukentėję vyrai būtų apgyvendinti jų poreikius atitinkančiose vietose ir būtų užtikrinta veiksminga pagalba, kaip numatyta įstatymuose;
- užtikrinti, kad nukentėjusiems vaikams būtų užtikrinta pagalba, kaip numatyta Konvencijoje, įskaitant tinkamą apgyvendinimą, specializuotas paramos paslaugas ir švietimą.

195. Taip pat GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų skirti tokį finansavimą, kuris būtų pakankamas patenkinti tikruosius prekybos žmonėmis aukų poreikius.

Reabilitacijos ir apmąstymo laikotarpis

196. GRETA ragina Lietuvos atsakingas institucijas peržiūrėti aukų reabilitacijos ir apmąstymo laikotarpio skyrimo procedūras, kad būtų užtikrinta, kaip įpareigoja Konvencijos 13 straipsnis, kad visos galimos prekybos žmonėmis aukos yra sistemiškai informuojamos apie galimybę pasinaudoti reabilitacijos ir apmąstymo laikotarpiu ir joms tai pasiūloma, kad pačioms nereikėtų kreiptis. Valdžios institucijos turėtų nustatyti aiškius reabilitacijos ir apmąstymo laikotarpio suteikimo kriterijus, atsižvelgdamos į galimas aukos asmeninę situaciją ir poreikius atsigauti, taip pat surengti mokymus kompetentingoms institucijoms užtikrinti, kad tie kriterijai yra efektyviai taikomi praktikoje.

Leidimai gyventi

197. GRETA ragina Lietuvos valdžios institucijas svarstyti išduoti leidimus gyventi aukoms, kurios dėl įvairių priežasčių nebendradarbiauja su teisėsaugos institucijomis, tačiau jų likimas Lietuvoje yra būtinas dėl asmeninės situacijos, kaip numatyta Konvencijos 14 straipsnyje.

Kompensacija ir žalos atlyginimas

198. GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų patvirtinti papildomų priemonių, kurios prekybos žmonėmis aukoms palengvintų kreipimąsi dėl kompensacijos gavimo ir ypač:

- užtikrinti, kad prekybos žmonėmis aukos yra sistemiškai informuojamos kalba, kurią supranta, dėl jų teisės gauti kompensaciją ir jos gavimo procedūrų;
- įgalinti prekybos žmonėmis aukas pasinaudoti teise gauti kompensaciją joms užtikrinant veiksmingą teisinę pagalbą; tai galėtų būti pasiekta stiprinant teisininkų praktikų pajėgumus padėti aukoms kreiptis dėl kompensacijos ir įtraukiant aukų kompensacijos klausimą į mokymų teisėsaugos pareigūnams, prokurorams ir teisėjams programas.

199. Taip pat GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų patobulinti įstatymus, kad prekybos žmonėmis aukos gautų valstybės kompensaciją neatsižvelgiant, ar baudžiamasis procesas buvo pradėtas.

Aukų repatriacija ir gražinimas

200. GRETA ragina Lietuvos valdžios institucijas priimti politinį sprendimą dėl prekybos žmonėmis aukų gražinimo mechanizmo ir nustatyti jo teisinį reguliavimą. Šiame kontekste Lietuvos valdžios institucijos turėtų imtis veiksmų:

- užtikrinti, kad prekybos žmonėmis aukų gražinimas būtų vykdomas tinkamai atsižvelgiant į jų teises, saugumą ir orumą bei teises procedūras, įskaitant prekybos žmonėmis aukų informavimą apie savanoriško grįžimo galimybę, apsaugant jas nuo pakartotinių viktimizacijos ir tapimo prekybos žmonėmis aukomis bei vaikų atveju – pirmiausia užtikrinant vaiko interesus;
- nustatyti tinkamas rizikos vertinimo procedūras ir stengtis užtikrinti saugų aukų grįžimą bei veiksmingą jų integraciją;
- užtikrinti negražinimo (*non-refoulement*) principo taikymą, kaip numatyta Konvencijos 40 straipsnio 4 dalyje.

Prekybos žmonėmis aukų nebaudimas

201. GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų užtikrinti, kad Konvencijos 26 straipsnyje įtvirtinta nebaudžiamumo nuostata būtų taikoma praktikoje, šiuo tikslu parengiant nuorodas policijos pareigūnams ir prokurorams dėl Baudžiamojo kodekso 147(3) ir 157(3) straipsnių taikymo. Policijos pareigūnai ir prokurorai turėtų būti skatinami būti proaktyvūs nustatydami, ar nusikaltimo padarymu kaltinimas arba administracinė atsakomybėn traukiamas asmuo galėjo būti prekybos žmonėmis auka. Aukų nustatymo proceso metu galimos prekybos žmonėmis aukos neturėtų būti baudžiamos dėl nusikaltimų, susijusių su imigracija arba su asmens tapatybės dokumentais.

Tyrimas, baudžiamasis persekiojimas ir baudžiamojo proceso įstatymas

202. GRETA ragina Lietuvos valdžios institucijas stiprinti pastangas ir užtikrinti, kad prekybos žmonėmis nusikaltimai siekiant įvairių išnaudojimo formų būtų aktyviai tiriami ir nusikaltę patraukti atsakomybėn. Šiuo požiūriu, Lietuvos valdžios institucijos turėtų organizuoti mokymus ir specializuoti tyrėjus, prokurorus ir teisėjus kovoti su šiuo sudėtingu nusikaltimu siekiant užtikrinti, kad visi prekybos žmonėmis nusikaltimai siekiant įvairių išnaudojimo formų būtų veiksmingai tiriami ir už juos būtų skiriamos proporcingos ir atgrasančios sankcijos. Be to, GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų imtis priemonių užtikrinti veiksmingą teisinių nuostatų, susijusių su prekeivių turto konfiskavimu, taikymą.

Aukų ir liudytojų apsauga

203. GRETA mano, kad Lietuvos valdžios institucijos turėtų naudoti visas įmanomas priemones apsaugoti prekybos žmonėmis aukas, įskaitant aukų ir liudytojų apsaugos programą. Šiuo tikslu, kaip numatyta GRETOS ataskaitos 62 ir 166 punktuose, turi būti rengiami prokurorų, teisėjų ir kitų atsakingų specialistų mokymai.

2 Priedas: valstybinių, tarpvyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų, su kuriomis susitiko GRETA, sąrašas

Valstybinės institucijos

- Vidaus reikalų ministerija
- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija
- Valstybinė darbo inspekcija
- Užsienio reikalų ministerija
- Teisingumo ministerija ir Teisės institutas
- Generalinė prokuratūra
- Teismai
- Nacionalinė Teismų administracija
- Valstybės sienos apsaugos tarnyba
- Švietimo ir mokslo ministerija
- Vilniaus savivaldybė, asmenys, dirbantys prekybos žmonėmis prevencijos ir kovos su ja srityje
- Lietuvos Respublikos Seimas
- Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga
- Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba

Tarpvyriausybines organizacijos

- Tarptautinė Migracijos organizacija

Nevyriausybines organizacijos

- Lietuvos Caritas
- Dingusių žmonių šeimų paramos centras
- Kauno vyrų krizių centras
- Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras
- ŽIV ir AIDS paveiktų moterų ir jų artimųjų asociacija

Vyriausybės komentarai

Šie komentarai nėra įtraukti į GRETA analizę apie situaciją Lietuvoje

GRETA bendravo su Lietuvos valdžios institucijomis rengdama pirmąjį ataskaitos projektą. Į nemažą dalį valdžios institucijų komentarų buvo atsižvelgta ir jie buvo įtraukti į galutinę ataskaitos versiją.

Pagal Konvenciją "Patvirtinta GRETA ataskaita ir išvados skelbiami viešai, kartu su galutinėmis konkrečios Šalies pastabomis." GRETA pateikė galutinę ataskaitą Lietuvos valdžios institucijoms 2015 m. balandžio 16 d. bei paragino pateikti galutines pastabas. Čia yra pateikti Lietuvos valdžios institucijų komentarai (prieinama tik anglų kalba), atsiųsti 2015 m. gegužės 15 d.

LIETUVOS RESPUBLIKOS VIDAUS REIKALŲ MINISTERIJA
MINISTRY OF THE INTERIOR OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA

Biudžetinė įstaiga, Šventaragio g. 2, LT-01510 Vilnius,
tel.: (8 5) 271 7154 / 271 7178, faks. (8 5) 271 8551, el. p. bendrasisd@urm.lt.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188601464

Ms. Petya Nestorova
Executive Secretary of the Council of Europe
Convention on Action against Trafficking in
Human Beings
E-mail: petya.nestorova@coe.int

15 May 2015 No. 1D- 4517 (12)

Cc: Permanent Representation of Lithuania to
the Council of Europe
Email: atstovybe.et@urm.lt

**RE: COMMENTS TO THE REPORT CONCERNING THE IMPLEMENTATION OF
THE COUNCIL OF EUROPE CONVENTION ON ACTION AGAINST TRAFFICKING
IN HUMAN BEINGS BY LITHUANIA**

We hereby express our appreciation of the work performed by GRETA while compiling the Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Lithuania and for the constructive dialogue we have had.

Comments to the Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Lithuania have been attached.

Thank you for co-operation.

Sincerely Yours,

Artūras Norkevičius
Viceminister

Enc.

Comments to the Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Lithuania

(co-ordinated by the Ministry of the Interior of the Republic of Lithuania, May 2015)

Lithuanian authorities express their gratitude to GRETA for the Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Lithuania to be used as a comprehensive instrument to improve the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings and to develop further the Lithuanian efforts in the fight against trafficking in human beings.

Herewith Lithuania would like to outline a few comments to make the Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Lithuania precise.

Executive Summary

Paragraph 1

Since 2013, activities against human trafficking are defined in one of the two chapters of the inter-institutional action plan implementing the National Crime Prevention and Control Programme, which is updated at least once per year.

II. National framework in the field of action against trafficking in human beings in Lithuania

Paragraph 11

Statistics of any country do not reflect the full scale of human trafficking. So far, the Lithuanian law enforcement have identified human trafficking for different types of exploitation: sexual exploitation, labour exploitation, illegal adoption, exploitation for pornography, exploitation for forced commission of criminal activities, forced marriage, as well as cases related to exploitation for forced labour or services and use of forced labour or services. The majority of the pre-trial investigations initiated in 2014 were related to human trafficking for commission of criminal activities. Based on the information from pre-trial investigations, part of human trafficking cases were identified in Lithuania, some of them before the trafficked people were exploited. Also part of the investigations in other countries were initiated based on the intelligence from the Lithuanian law enforcement.

Paragraph 15

Order No. V-230 of 12 December 2012 of the Minister of Foreign Affairs was replaced by Order No. V-51 of 5 March 2015 of the Minister of Foreign Affairs approving the Description of procedures for identification of victims of human trafficking abroad and use of funds for repatriation of such victims.

Paragraphs 18, 21, 83, 101

The institution name “Lithuanian Labour Exchange” should be corrected to “The Lithuanian Labour Exchange under the Ministry of Social Security and Labour”.

Paragraph 22

The city name “Marjampoli” should be corrected to “Marijampole”. The institution name “the Labour Exchange Office” should be corrected to “local labour exchange offices”.

Paragraphs 24, 56, 74 and other where relevant

“The Criminal Police Bureau of the Ministry of the Interior” should be corrected to “The Lithuanian Criminal Police Bureau”. The Lithuanian Criminal Police Bureau is a specialised police agency and it is not a structural unit of the Ministry of the Interior.

Paragraph 25

“The State Border Guard Service” should be corrected to “The State Border Guard Service under the Ministry of the Interior”.

Paragraph 27

Also the Association of Women Affected by HIV/AIDS and Their Relatives provides support for victims of forced prostitution. Recently five NGOs (the Lithuanian Caritas, the Missing Persons’ Families Support Centre, Klaipeda Social and Psychological Support Centre, the Association Men’s Crisis Centre and the Association of Women Affected by HIV/AIDS and Their Relatives) are partly financed by the Ministry of Social Security and Labour.

Paragraph 28

In 2013, the IOM Vilnius Office started implementing a new project on prevention of human trafficking under the Operational Programme for the Development of Human Resources 2007-2013 funded by EU structural funds and run by the Ministry of Social Security and Labour.

II. Implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human beings by Lithuania

1. Integration of the core concepts and definitions contained in the Convention in the internal law

Paragraph 32

Lithuania has been addressing human trafficking as a form of violence against women. However, it is important to note that recently the majority of victims identified in criminal procedures in Lithuania have been men and this have been taken into account as well.

Paragraphs 46 and 48

The inter-institutional action plan implementing the National Crime Prevention and Control Programme is drafted and adopted based on the Strategic planning methodology adopted by the Government of the Republic of Lithuania and includes measures to address human trafficking for different types of exploitation. So far, all planned measures under four main directions (prevention, training, assistance to victims and their protection, and international cooperation) have been

implemented and the planned budget has been allotted. Those efforts contribute to the success that a quite big part of human trafficking cases are identified in Lithuania during recruitment or transportation phases, i. e. before victims are exploited.

Paragraph 58 of the National Crime Prevention and Control Programme has been misinterpreted not taking into account the other paragraphs of the programme. Paragraph 58 only explains why prevention and control of human trafficking is distinguished as a separate priority among other crime prevention and control areas, i. e. human trafficking is a form of organised crime of international nature, globally treated as a form of slavery and recognised as a violation of fundamental human rights, therefore human trafficking prevention and control is excluded from the general context of organised crime prevention and control and is recognised as a separate priority. Within this priority area, it is intended to implement a few **additional** tasks (in addition to the ones in the other paragraphs): to allot more attention to social assistance to the individuals which might be involved into prostitution and become victims of human trafficking (minors, jobless people, women and children who are violated and sexually abused in their families, and others) because of their social status, unfavourable conditions at home or family relations; to establish an effective human trafficking prevention and control mechanism, to develop the systems for searches of missing people and for provision with and exchange of information for subjects investigating human trafficking crimes; to ensure spreading of information on human trafficking in the community to warn potential victims of this crime; and to ensure rehabilitation and social, psychological and legal support to victims of human trafficking. It is planned that in 2016 the Public Security Development Programme replaces the National Crime Prevention and Control Programme.

Paragraphs 60 and 60

Two paragraphs are under the same number.

Paragraph 62

Police, border guards, labour inspectors receive periodic training on human trafficking. The police have based their training on the CEPOL Common Curriculum on Trafficking in Human Beings and border guards on the FRONTEX guidelines. NGOs (in the very majority of cases) and IOM Vilnius Office (quite often) take part in planning the programmes and giving the training.

Paragraph 66

The database management system “Lithuanian Court Information System” (LITEKO) operated by the National Courts Administration includes data on cases from all 62 courts in Lithuania (there are 62 courts in Lithuania).

Paragraph 67

The Ministry of the Interior in cooperation with all responsible bodies collect information based on the standards of the European Commission, Eurostat and international organisations which outlines different aspects of the crime, victims, traffickers, investigations and their results including sex, age

group of victims and traffickers, type of exploitation, country of origin, residence, recruitment and exploitation, assistance, permits, and etc.

2. Implementation by Lithuania of measures aimed to prevent trafficking in human beings

Paragraph 82

Lithuanian Caritas, together with 4 partners (Oslo Criminal Police, ROSA project run by Oslo Crisis center, the Ministries of the Interior and of Social Security and Labor of the Republic of Lithuania) is implementing the project “Lithuanian society against trafficking in persons: the systematic approach model”.

3. Implementation by Lithuania of measures to protect and promote the rights of victims of trafficking in human beings

Paragraph 99

GRETA was informed that **in December 2013** the Ministry of the Interior distributed a set of indicators for victims identification to all responsible agencies including NGOs and IOM Vilnius Office.

Paragraph 100

On 24 February 2015, the Lithuanian Police Commissioner General approved the Description on identification of persons who could have suffered or are liable to suffer from trafficking in human beings and the procedure for performance of initial actions, which regulates criteria for identifying persons who could have suffered or are liable to suffer from trafficking in human beings and initial police officers’ actions in pursuance of prevention of trafficking in human beings, identification of individuals who suffered or who may suffer from human trafficking and ensuring the provision of relevant assistance to such individuals.

Paragraph 108

NGOs have started using identification indicators developed by the Ministry of the Interior, which were distributed to all responsible stakeholders in December 2013.

Paragraph 111

The working group has already prepared a draft document and it is going to be adopted soon. It will be presented and discussed at the international conference “Identification of human trafficking” in Vilnius on 3–4 June 2015.

Paragraph 114

Since 2002, the Ministry of Social Security and Labour has been funding NGOs projects for the provision of assistance to victims of human trafficking and forced prostitution. As the result of tenders evaluated in 2013 funding was allocated to five NGOs: the Lithuanian Caritas, the Missing Persons’ Families Support Centre, Klaipeda Social and Psychological Support Centre, Men’s Crisis Centre

Kaunas, and the Association of Women Affected by HIV/AIDS and Their Relatives. These projects are funded also in 2014-2015. The allotted annual budget is 43 442 Euros. In addition, municipalities provide funding to NGOs rendering assistance to victims of human trafficking either by financing crisis centres run by them or co-financing services provided by NGOs.

Paragraph 121

The Rukla Refugee Centre should be corrected to “The Refugees Reception Centre”.

Paragraph 123

The sentence “They may also participate in professional training.” should be supplemented with active labour market policy measures and should be phrased as “They may also participate in professional training, public work, territorial mobility, job rotation and are entitled to receive a subsidy for individual work under a business certificate.”

Paragraphs 127, 129 and 130

Pursuant to Article 130(4) of the Law on the Legal Status of Aliens, on 18 April 2012 the Lithuanian Government approved the procedure for granting a reflection period to third country nationals which are or were victims of crimes related to human trafficking. According to this procedure, which entered into force on 1 January 2013, the pre-trial investigation officer who has obtained reasonable information (there are indicators of potential human trafficking or related crimes case) on the victim of a crime related to human trafficking informs this victim on the possibility established by law to remain in Lithuania in case a reflection period is granted, also his/her rights and obligations, as well as consequences if those obligations are not respected. If the person expresses his/her wish to be granted a reflection period, s/he is given a special form to include his/her personal data and to sign it, additional two signatures on the same form are requested if information on his/her rights and obligations have been given and it is clear, as well as if the person received information in the language s/he understood. In case the person does not wish that the reflection period is granted, s/he is asked to confirm this in a written form and to sign. The established procedures require that all third country nationals are informed on the possibility to be granted a reflection period and in case they deny this possibility, they have to confirm this with their signature. Those procedures are a good tool to monitor the process and to ensure its quality (all victims are informed and get necessary information in the language they understand). The specialised pre-trial investigation officer takes a decision to grant a 30-day reflection period not later than on the next working day. The victim makes a decision whether to cooperate with pre-trial investigation agency or court not later than on the last day of the granted reflection period, or on the next working day after s/he denies his/her wish to be granted a reflection period, or on the next working day after s/he is informed of the decision of the responsible pre-trial investigation officer which terminates the reflection period. To summarize, victims do not need to apply for the reflection period if indicators of crimes related to human trafficking are detected and if victims confirm with their signature their willingness to have it. Formal identification is completed in the criminal proceedings. So far, the law enforcement bodies have not had the occasion to grant the recovery and reflection period. To conclude, the provisions of the Convention on the recovery and reflection period to be granted

“when there are reasonable grounds to believe that the person concerned is a victim of trafficking” are fully implemented.

Paragraph 132

“Migration Department of the Ministry of the Interior” should be corrected to “Migration Department under the Ministry of the Interior”.

Paragraph 133

There were 2 Polish citizens identified as victims of human trafficking in Lithuania in the period of 2011–2013. Their wish to return to Poland after primary assistance was respected by Lithuanian authorities.

Paragraph 134

This recommendation is already implemented in the Law on Legal Status of Aliens (as of 2004). Article 130 “Prohibition to expel or return a foreigner” of the Law on Legal Status of Aliens establishes that a foreigner shall not be expelled or returned to the state (1) where his/her life or freedom might be in danger or s/he might be persecuted because of his race, religion, nationality, dependency to some social group or because of his/her political beliefs, or to the state from which s/he might be transferred to another state; (2) where there are serious grounds to think that in this state the foreigner will be tortured, s/he will experience cruel, inhuman behaviour or his/her dignity will be violated, or s/he will be punished in such a way. Other articles of the Law on Legal Status of Aliens also establish that foreigners shall be granted residence permits if a citizen of the Republic of Lithuania is appointed as their guardian, or s/he is under protection for asylum seekers, or is granted a subsidiary or temporary protection in the Republic of Lithuania. A subsidiary protection shall be granted if the foreigner cannot return to his/her country of origin because of reasonable fear that s/he will be tortured, s/he will experience cruel, inhuman behaviour or his/her dignity will be violated, or s/he will be punished in such a way, or there is threat that his/her rights and fundamental freedoms will be violated; or there is threat to his/her life, health, security or freedom.

Paragraph 145

The Description of procedures for identification of victims of human trafficking abroad and use of funds for repatriation of such victims approved by Order No. V-230 of 12 December 2012 of the Minister of Foreign Affairs regulates rendering assistance not only to Lithuanian nationals but also to stateless people who hold permanent residency in Lithuania. The allocated annual budget is 2 896 Euros.

Appendix II: List of public bodies and intergovernmental and non-governmental organisations with which GRETA held consultations

The list of public bodies should be supplemented with the Migration Department under the Ministry of the Interior.